

Uuden asuinalueen värisuunnittelu asemakaavassa

Väriohjeistuksen välineet ja värisuunnittelun periaatteet

Saara Pyykkö

Asemakaavoituksella ohjataan uuden alueen kaupunkikuvaa, tavoiteltua arkkitehtuuria sekä rakennusten värejä ja materiaaleja. Tutkimustietoa ohjauskeinoista ja asemakaavatason värisuunnittelusta on kuitenkin saatavilla vain niukasti. Artikkelissa on tarkasteltu sisältöanalyysin avulla neljäntoista pääkaupunkiseudulla sijaitsevan uuden alueen asemakaavoja, rakentamistapaohjeita ja värisuunnitelmia värisuunnittelun näkökulmasta. Tuloksissa esitetään asuinalueilla käytettyjä värin ohjaamisen välineitä, eli väriohjeistuksen eri tasoja, käytettyjä värin käsitteitä sekä värisuunnitelmien ja arkkitehtuurin kuvatyyppejä. Asemakaavatason värisuunnitteluperiaatteet on jaettu kahteen alatyyppiin: kaavoittajan itsensä käyttämiin periaatteisiin sekä sellaisiin, jotka kaavoittaja on laatinut rakennusta suunnittelevalle arkkitehdille korttelialueiden ja rakennusten määrittämisiksi.

Asiasanat: värisuunnittelu, asemakaava, rakennustapaohjeet, värisuunnitteluperiaatteet, kaupunkisuunnittelu

Johdanto

Nykyään kaupunkisuunnitteluun liittyy useita kaupunkikuvallisia haasteita ja vaatimuksia, jotka liittyvät väriin ja julkisivujen materiaaleihin. Ensinnäkin asemakaavoitukseen toivotaan joustavuutta ja velvoittavuuden vähentämistä erityisesti rakennuttajien taholta. Kritiikki koskee erityisesti yksityiskohtaisten määräyksien, kuten tiilien saumojen vähentämistä (Malmberg, 2018), sekä sitä, miten yksityiskohtaiset määräykset nostavat rakentamisen

kustannuksia (Räisänen, 2018). Samaan aikaan on poliittista painetta tiivistää kaupunkeja, minkä seurauksena yhä suuremmat ja korkeammat rakennusmassat rinnastuvat kaupunkikuvallisesti aiempaan rakennuskantaan. Tilanne on kuitenkin herättänyt huolen siitä, toteutuuko kaupungin vastuu laadukkaan ympäristön toteuttamiseksi.

Rakennetun ympäristön värit liittyvät myös ilmastonmuutokseen. Lisääntyvät lämpimät jaksot johtavat kaupunkisaarrekeilmiöön. Sillä tarkoitetaan, että rakennettu ympäristö on muuta ympäristöä lämpimämpi (Manner, 2017). Siksi kesällä rakennusten pitäisi olla vaaleita, jotta ne eivät varaisi lämpöä. Toisaalta muina vuodenaikoina rakennusten pitäisi olla tummia, jotta ne varaisivat auringon energiaa. Tulevaisuudessa sää muuttuu Suomessa yhä sateisemmaksi ja vähälumisemmaksi, eli pilvisiä päiviä on enemmän. Siksi Vantaa käyttää värejä ”taistelussa arjen ja ilmaston harmautta vastaan” (Svahn, 2020). Energia- ja ilmastokriisit vaikuttavat myös kaupunkikuvaamme. Kaavoituksella onkin suuri vastuu, sillä nykyajassa valmistuvat asemakaavat vaikuttavat tulevaan kaupunkikuvaamme 10–20 vuoden päähän.

Uusien alueiden arkkitehtuurin värit edustaa nykyisin kahta värin käytön ääripäätä, eli väriä on joko niukasti tai ylenpalttisesti (Pyykkö, 2019b, s. 27–28). Toisin sanoen rakennukset ovat usein joko tummanharmaata, ruskeaa tai mustaa tiiltä tai ne ovat hyvin monivärisiä ja kromaattisia eli värikylläisiä (Arnkil, 2021, s. 292). Myös Norjassa on havahduttu rakennetun ympäristön muuttumiseen joko harmaaksi (Booker & Angelo, 2017, s. 99–109) tai jopa ylikromaattiseksi (Angelo & Booker, 2018, s. 59–64). Uudet pigmentoidut rakennusmateriaalit ovat mahdollistaneet yhä värikylläisemmät sävyt (McLachlan, 2012, s. 25–27). Lancasterin (1997, s. 16) mukaan lisääntyvä määrä yhä intensiivisempiä pigmenttejä muuttaa rakennetun ympäristön liian värikkääksi (*colourful*). Jo viisikymmentä vuotta sitten Kaitera, Karttunen & Kytömäki (1973, s. 54) mainitsivat laajojen alueiden haasteesta: vaarana on joko sattumanvarainen tai yksitoikkoinen kaupunkikuva. Värisuunnittelun näkökulmasta tämä suuntaus voi johtaa liian värikylläisiin ja levottomiin tai monotonisiin tummiin asuinalueisiin.

Edellä mainittujen vaatimusten keskellä kaupunkisuunnittelijalla on maankäyttö- ja rakennusasetuksen (A, 895/1999) 1§:n määräämä velvollisuus selvittää kaavan vaikutus kaupunkikuvaan, maisemaan, kulttuuriperintöön ja rakennettuun ympäristöön. Asemakaava eli asemakaavakartta, kaavamerkinnot, kaavamääräykset ja asemakaavan selostus ovat lakisääteinen työkalu ohjata kaupunkikuvaa. Asemakaavan valmistelusta vastaa kunkin alueen kaavoittaja, mutta konsulttien laatimat aineistot, kuten selvitykset, kaupunkikuvalliset ideat, värisuunnitelmat ja valaistussuunnitelmat, täydentävät asemakaavan selostusta ja rakentamistapaohjeita.

Rakentamistapaohjeet tai rakentamisohteet sekä lähiympäristön suunnitteluohjeet toimivat nimensä mukaisesti ohjeina. Niiden käyttämistä voidaan edellyttää asemakaavassa tai tontinluovutusehdoissa, jolloin niiden vaikuttavuus kasvaa. Asemakaava-aineisto eli asemakaava sekä rakentamistapaohjeet väri- ja valaistussuunnitelmien välittävät tiedon tavoitellusta kaupunkikuvasta kahden suunnittelijan eli kaupungin asemakaavoittajan tai kunnan kaavavalmistelijan sekä rakennuksen suunnittelijan välillä. Lisäksi rakennusvalvontaviranomaisten tehtävänä on maankäyttö- ja rakennusasetuksen (A, 895/1999) 4 §:n mukaan valvoa kaavojen noudattamista. Asemakaava on siis rakennusvalvojan työkalu kaupunkikuvan vaalimisessa. Kun värin ohjeistus on yksiselitteistä ja johdonmukaista, asemakaavan kaupunkikuvallinen näkemys säilyy paremmin myös rakennuksen suunnittelun ja rakentamisen aikana. Siksi kaupunkisuunnitteluun tarvitaan tutkimukseen perustuvaa ymmärrystä värin merkityksestä kaupunkikuvassa, erilaisista värin ohjauksen välineistä ja värisuunnittelun periaatteista.

Tässä tutkimuksessa on analysoitu neljäntoista pääkaupunkiseudulla sijaitsevan asuinalueen asemakaavoja, rakentamistapaohjeita ja värisuunnitelmia värisuunnittelun näkökulmasta. Tutkimuskysymykset ovat seuraavat:

1. Millä välineillä on ohjattu uuden alueen värejä asemakaavassa, asemakaavan selostuksessa ja rakentamistapaohjeissa?
2. Millaisia värisuunnitteluperiaatteita on käytetty asemakaavatasolla?

2. Aineistot ja menetelmät

Tutkimuksessa tarkastellut alueet ovat Helsingissä Alppikylä, Aurinkolahti, Etelä-Hermanni, Jätkäsaari, Kalasatama, Kruunuvuorenranta, Kuninkaan-
tammi, Pasilan konepaja 1 ja 2 sekä Viikinmäki. Espoosta tarkastelussa ovat mukana Suurpelto ja Tuomarila sekä Vantaalta Leinelä ja Kilterinmäki. Kaikki käytetyt aineistot (asemakaavamerkinnot, asemakaavaselostukset, rakentamistapaohjeet ja värisuunnitelmat) on esitetty liitteessä 1 (ks. s. 33–37). Ajallisesti alueet on rajattu 2000-luvulle, koska silloin on alkanut edelleen jatkuva kromaattisempien värien käyttö arkkitehtuurissa. Alueiden valinnassa on pyritty löytämään keskenään erilaisia välineitä ja keinoja ohjata tulevan arkkitehtuurin väriä. Tarkasteltavien alueiden määräksi vakiintui neljätoista, koska alueiden määrää lisäämällä ei löytynyt uusia tapoja määritellä väriä, ainoastaan värisuunnitteluperiaatteiden alatyyppejä.

Pääasiallisena tutkimusmenetelmänä olen käyttänyt sisältöanalyysiä. Tätä täydentävät tarkasteltaville alueille suunnatut havaintokävelyt. Niiden avulla olen verrannut väriohjeita toteutuneen alueen väreihin sekä selvittänyt, miten määräyksiä ja ohjeita on sovellettu. Tutkimuksen ensimmäisessä vaiheessa

vuosina 2015–18 keskityin siihen, miten asemakaavan ja rakentamistapaohjeiden väriohjeissa sekä värisuunnitelmassa on ohjattu arkkitehtuurin väriä. Laajensin tutkimuksen aineiston koskemaan koko asemakaavaa ja lisäsin tarkasteltavien alueiden määrää, kun selvityksestä ilmeni asuinalueita, joiden asemakaavan selostuksissa tai rakentamistapaohjeissa ei ole lainkaan mainintaa väristä, vaan ainoastaan merkintä julkisivujen materiaaleista.

Toisessa analyysivaiheessa (2018–2019) etsin aineistosta erilaisia tapoja määrittellä kaupunkikuvan ja arkkitehtuurin värejä kuvin ja sanoin. Tässä yhteydessä tein täydentäviä haastatteluita. Niiden avulla selvitin, miten eri alueilla väri liittyy asemakaavan suunnitteluprosessiin, miten väriohjeita ja -suunnitelmia on sovellettu ja millaisia väriin liittyviä käytänteitä on olemassa. Tässä artikkelissa on käytetty kolmea haastattelua täydentämään asemakaava-aineistoa (ks. s. 33). Tutkimuksen ulkopuolelle on rajattu kumppanuuskaavoitusalueet sekä (Leinelää lukuun ottamatta) taidekaupunginosat kuten Vantaan Kivistö ja Tampereen Vuores, koska niissä taidesuunnitelmat ohjaavat myös värin käyttöä. Tällöin merkittävä osa kaupunkikuvallisesta väristä syntyy taiteilijoiden ja arkkitehtien yhteistyönä, ei asemakaavan kautta. Tämä tutkimus keskittyy pääosin asemakaavan ja rakentamistapaohjeiden dokumentteihin. Sen sijaan, jos tutkittaisiin asemakaavan vaikutavuutta kaupunkikuvan väreihin, tulisi haastatella myös kaikkien alueiden kaavoittajia, konsultteja ja /tai värisuunnittelijoita sekä rakennusvalvonnan ja rakennusta suunnittelevia arkkitehteja asemakaavan soveltamisesta ja rakennusten suunnitteluvaiheesta.

Tapaustudkimuksen aineistoa on tarkasteltu kuuden analyysikierroksen avulla. Koska saatavilla ei ole aiempaa tutkimusta uusien alueiden asemakaavan väriohjeista, en ole voinut myöskään käyttää aiempaa käsitteistöä tai teoriaa, vaan olen analysoinut aineistolähtöisesti erilaisia tapoja määrittellä tulevan kaupunkikuvan ja arkkitehtuurin värejä. Sen jälkeen olen lajitellut tekstiin ja kuviin pohjautuvaa tietoa erilaisiin ryhmiin, ja olen nimennyt ryhmien yläkäsitteet sekä kirjoittanut kunkin vaiheen raakatekstiksi. Seuraavaksi olen analysoinut koko aineiston uudestaan tarkentamalla tutkimuskysymystä ja vertaamalla aineistoa jälleen raakatiedoston luokituksiin, minkä pohjalta olen nimennyt seuraavat yläkäsitteet. Esimerkiksi kolmannen vaiheen (2019–2020) sisältöanalyysissä löytyi 84 erilaista alueen väriin liittyvää kaavoitusprosessin välinettä, suunnittelun periaatetta tai ohjauskeinoja. Ryhmittelin ne seuraavasti: a) tekijä/suunnittelija ja yleisiä tekijöitä; b) identiteetti, kaupunkikuva, atmosfääri ja materiaalit; c) arkkitehtuuri, massa ja julkisivut; d) alueen värien kuvaus; e) rakennusten värien kuvaus; f) väri rakennusten suunnittelun prosessissa; g) visuaaliset ehdotukset ja kuvat rakentamistapa-

ohjeissa; h) maisema ja maisema-arkkitehtuuri; i) valaistus ja j) taide. Tässä vaiheessa kuvien määrittelemä ohjauksen periaate oli muutettu tekstimuotoon. Tutkimuksen haasteena olikin, miten luokitella ja käsitteellistää näitä keskenään hyvin erilaisia määritelmiä ja ohjauskeinoja väritutkimuksen näkökulmasta. Tulokset ovat täsmentyneet neljännellä (v. 2020–2021), viidennellä (v. 2021–2022) ja kuudennella (v. 2022) analyysikierröksellä.

Tässä tutkimuksessa olen luokitellut ja määritellyt suomenkielistä asemakaavataso värisuunnittelun käsitteistöä. Työ pohjautuu aineistossa käytettyihin käsitteisiin sekä kaupunkisuunnittelun ja väritutkimuksen kirjallisuuteen. Seuraavassa luvussa 3. taustoitan tutkimuksessa käytetyt käsitteet. Artikkelin tulokset on esitetty tutkimuskysymysten mukaisesti. Luku 4.1. vastaa kysymykseen, millä välineillä on ohjattu värejä asemakaavassa, asemakaavan selostuksessa ja rakentamistapaohjeissa. Luku 4.2. puolestaan esittelee, millaisia värisuunnitteluperiaatteita on käytetty asemakaavatasolla. Johtopäätökset on esitetty luvussa 5.

3. Tutkimuksessa käytetyt käsitteet¹

Kaupunkikuvalla tarkoitan tässä tutkimuksessa niitä visuaalisia piirteitä, jotka ovat tyypillisiä tietylle alueelle, kaupungille, kaupunginosalle, rakennukselle tai arkkitehtuurille. Tavoite yhtenäisestä kaupunkikuvasta juontaa 1920-luvulle. Silloin asemakaavoja täydennettiin julkisivukaavioin, joissa määriteltiin rakennussuunnittelussa käytettävät arkkitehtoniset keinot (Jalkanen, Kajaste, Kauppinen, Pakkala & Rosengren., 2017, s. 14). Suomen kielen käsite 'kaupunkikuva' onkin laajempi käsite kuin englannin 'cityscape' tai 'townscape'. Kaupunkikuvalla on myös esteettisiin ja rakennushistoriallisiin arvoihin sekä identiteettiin liittyviä merkityksiä. Sen sijaan 'cityscape' tarkoittaa näkymää kaupunkiin tietyistä kohdasta tai tietylle kaupungille tyypillistä näkymää (Dictionary.com, 2023). 'Townscape' tarkoittaa rakennetun ympäristön katujen, rakennusten, puistojen, aukoiden ja muiden elementtien visuaalista ja tilallista laatua (Jokiniemi & Davies, 2012, s. 948). Väritutkimuksen näkökulmasta oleellinen onkin Lancasterin käsite 'colourscape', jossa arkkitehtuurin väriä tarkastellaan yhdessä ympäristönsä kanssa (Lancaster, 1996, s. 6–7). Asemakaavassa määritellään kuitenkin harvoin jokaisen rakennuksen väriä, vaan kyse on lähinnä alueen kaupunkikuvan, arkkitehtuurin ja julkisivujen pääasiallisista materiaaleista

---

¹ Erityyppisten käsitteiden erottamiseksi olen käyttänyt seuraavaa merkintätapaa: Suomenkieliset ja vierasperäiset käsitteet on merkitty 'käsite', kun ne esiintyvät ensimmäisen kerran. Aineistossa käytetyt käsitteet, jotka eivät ole vakiintuneita ilmaisuja, on merkitty "käsite". Tutkimuksen tulokset sekä suomenkieliset uudet käsitteet on merkitty kursiiivilla. Lisäksi kursiiivilla on kirjojen nimet sekä "suorat lainaukset aineistosta tai kirjallisuudesta". Mikäli käytettyjen käsitteiden merkitys ei ole ollut suoraan käännettävissä suomeksi, on vierasperäinen sana lisätty sulkumerkkien sisällä.

ja väreistä. 'Body colour' tarkoittaa tätä alueen rakennusten yleisintä väriä tai materiaalia (Lancaster, 1997).

Koska artikkeli käsittelee lähihistoriaa, on tärkeää ymmärtää, miten väri on esitetty suomalaisissa kaupunkisuunnittelun oppikirjoissa. Yli kolmenkymmenen vuoden ajan arkkitehti- ja kaavoittajasukupolvet ovat perehtyneet opinnoissaan väriinkäyttöön kaupunkisuunnittelussa *Asuinaluesuunnittelu* (Jalkanen ym., 1990, 1997, 2004) ja *Kaupunkisuunnittelu ja asuminen –oppikirjojen* kautta (Jalkanen ym., 2017, 2020). Kirjoissa väriä on käsitelty osana rakennuksen hahmon muuntelua muodon ja pinnan lisäksi: *"Julkisivun ja pintojen materiaali, väri ja tekstuuri sekä aukotustapa jäsentävät ympäristöä. Pintojen käsittelyn yhdenmukaisuus on kaupunkikuvan yhtenäisyyden perusta."* (Jalkanen ym., 2017, s. 126). Väri on siis esitetty ensisijaisesti sommittelun osatekijänä, jolloin päämääränä on harmonia. Lähestymistapa juontaa juurensa vuonna 1967 ilmestyneeseen Pusan (1967 [1989]) *Väri – Muoto – Tila* -kirjaan, jota käytettiin vielä 1990-luvun alussa arkkitehtikoulujen piirustus- ja maalauskursseilla oppikirjana. Kirjassa värin ja tilan suhde selitetään erilaisten teorioiden kautta rakentamalla muoto-oppia, oikeita mittasuhteita ja sääntöjä, joiden kautta saavutetaan värin oikeaoppinen harmonia. Vaikka *"kaupunkisuunnittelun ideoita voi tulkita myös värein"* (Jalkanen ym., 2017, s. 127), väri suunnittelukohteena on esitetty vaikeasti määriteltävänä ja epämääräisenä asiana.

Onkin yllättävää, että Suomessa on julkaistu jo vuonna 1973 Kaitera, Karttunen ja Kytömäen kirja *Värit asuntoalueilla*, mikä on sittemmin unohtunut kokonaan. Kirjan tavoitteena on virittää kiinnostus värien suunnitelmalliseen käyttöön ja lisätä tietoa värien käytöstä miljötekijänä sekä selvittää niitä keinoja, joilla voitaisiin edistää käytännön suunnittelutyötä (Kaitera ym., 1973, s. 3). Vaikka teos on lainsäädännöltään, kieleltään, käsitteiltään ja arkkitehtuurin estetiikan näkökulmasta osin vanhentunut, siinä on perusteltu värisuunnittelun merkitys ja arvo lainsäädännön, historiallisen katsauksen ja ympäristöpsykologian kautta sekä annettu suosituksia alueellisen värisuunnittelun kehittämiseksi.

Kansainvälisessä väritutkimusorganisaatiossa AIC:ssä (International Colour Association) on tehty arkkitehtuurin väriin ja värisuunnitteluun liittyvää tutkimusta (Caivano, 2006, s. 350–363), mikä ei ole kuitenkaan kantautunut suomalaiseen kaupunkisuunnittelun kirjallisuuteen. Tämä tutkimus on tapahtunut tutkijoiden ja suunnittelijoiden vuorovaikutuksessa erityisesti organisaation alajaosto ECD:n (Study Group for Environmental Colour Design) piirissä jo 40 vuoden ajan (Caivano, 2006, s. 359–360). Tutkimuksista mainittakoon Lenclos ja Lenclos'n laajat tutkimukset (1982, 1995, 1999, 2004) eri puolilla maailmaa sekä käsite 'Geography of colours'. Se tarkoittaa alueen arkkitehtuurille tyypillistä

väri- ja materiaaliskaalaa (Lenclos, 2009). Väritutkimuksen tavoite voi olla esimerkiksi kaupunkien tai kaupunginosien arkkitehtuurin värien dokumentointi, kuten Zürichin kaupungin (Rehsteiner, Sibillano & Wettstein, 2010), Kööpenhaminan historiallisen keskustan (Lange, 1996) tai Helsingin muutamien korttelien dokumentaatiot (Helsingin värikaava, 2012). Tavoite voi myös liittyä värisuunnitteluun ja sen dokumentoimiseen. On kuitenkin huomioitava, että kokonaan uusilla alueilla, historiallisesti arvokkailla alueilla ja ei-historiallisesti arvokkailla alueilla on erilaiset värisuunnittelun tavoitteet (Taverne & Wagenaar, s. 7). Historiallisesti arvokkaiden kohteiden värisuunnitelmista mainittakoon Norwichin (Lancaster, 1992), Moskovan (Efimov, 1992), Budapestin (Nemcsics, 1992), Torinon (Brino, 2009; Tagliasacchi, 1992) ja Barcelonan (Taverne, 1992; Hernández-Cros, 1992) suunnitelmat. Tautin värisuunnitelmat 1920-luvun Berliinissä (Pitz, 1992) sekä Spillmannin värisuunnitelmat 1990-luvun Potsdamissa (Spillmann, 2009) edustavat uusien alueiden värisuunnittelua. Smedalin Huippuvuorilla sijaitsevan Longyerbyen-kylän värisuunnittelu käsittää jo olemassa olevan alueen värien uudelleensuunnittelun (Smedal, 2009a, 2009b). Suomesta on dokumentoitu Helsingin Koivusaaren asemakaavan värisuunnittelu (Pyykkö, 2019a).

Värisuunnittelulla on myös eri mittakaavoja. 'Environmental colour design' käsittää rakennusta laajemman värisuunnittelun, jossa otetaan huomioon myös ympäristön ja maiseman värit. 'Architectural colour design' voi sisältää rakennuksen ulkoverien lisäksi myös sisätilojen värisuunnittelua. Suomeksi termit voisi kääntää *alueen* ja *rakennuksen värisuunnitteluksi*. Kaitera ym. (1973, s. 8, 54–60) jakavat värisuunnittelun kolmeen tasoon eli alueelliseen (kaavarunkotasoinen), korttelikohtaiseen (asemakaavatasoinen) ja rakennuskohtaiseen. Spillmann kutsuu asemakaavatasoisen värisuunnittelua konseptuaalisen värisuunnittelun metodiksi eli 'Method of Conceptual Colour Planning' tai 'Methode konzeptueller Farbgestaltung' (Schindler, 2005).

Arkkitehtuurin värisuunnittelussa käytetään sanaa 'colour design strategies' tarkoittamaan tiettyä keinoa, menetelmää, metodia, suunnittelun strategiaa tai periaatetta siitä, miten arkkitehtuuri ja väri liittyvät toisiinsa. Tässä tutkimuksessa käytän käsitettä *värisuunnittelun periaate*, jotta käsite ei sekoittuisi muihin kaupunkisuunnittelussa käytettäviin strategioihin. Kaitera ym. (1973, s. 54–55) muotoilivat väri- ja materiaalisuunnittelun periaatteiden tavoitteen seuraavasti: "*Väri- ja materiaalisuunnitelman tarkoituksena on auttaa kaavoittajaa asemakaavan ajatusten ilmaisemisessa johdonmukaisella väri- ja materiaalisuunnittelulla*". Lancaster (1996, s. 88–101) tarkoittaa väristrategialla alueellista värisuunnitelmaa ja sen kuutta suunnitteluvaihetta. Serra (2019, s. 72–90; 2013, s. 238–250) tarkoittaa värisuunnittelustrategialla erilaisia rakennuk-

sen värisuunnitteluperiaatteita. Hänen mukaansa väri voi korostaa arkkitehtuurin muotoa tai massaa (shape) seuraavin keinoin:

Ensinnäkin merkittävää on, mikä on rakennuksen julkisivujen värien suhde ympäristönsä väreihin eli onko tavoitteena sovittaa, sulauttaa tai häivyttää vai onko tarkoituksena korostaa rakennusta suhteessa ympäristöönsä. Toisaalta tärkeää on, mikä on värin suhde rakennuksen arkkitehtuuriin, massaan ja muotoihin, ja/tai rakennuksen dimensioihin, skaalaan ja mittakaavaan ja/tai visuaaliseen painoon ja/tai tekstuuriin ja materiaaliin. Toiseksi väristrategia voi joko vahvistaa ja tukea rakennuksen käyttötarkoitusta (function) tai olla osa rakennuksen suunnittelua, rakennetta tai sommitelmaa. Kolmanneksi värillä on arkkitehtuurissa oma itseisarvonsa (intrinsic value). Se perustuu väriin itseensä ja väriyhdistelmiin eli esimerkiksi sävyyn, lämpötilaan, rytmiin, sommitelmiin sekä viittauksiin kulttuurisiin tekijöihin. Kaupunkimaisemassa uudet rakennukset voidaan yhdistää kolmella tavalla: sulauttamalla, harmonisoimalla tai kontrastoimalla niiden väritystä.

Itse väriä kuvataan tämän tutkimuksen aineistossa sekä värin peruskäsittein että väriä kuvaavien käsitteiden avulla. Värin kolme perusmuuttujaa ovat sävy, vaaleus ja kylläisyys (Arnkil, 2021, s. 70–71). Sävyllä tarkoitetaan esimerkiksi värin sinisyyttä, keltaisuutta, tai vihreyttä. Vaaleus on pinnalta havaittu heijastavuus, eli näköaistin päätelmä pinnan heijastuskyvystä valaistuksesta riippumatta. Kylläisyydellä tarkoitetaan värin havaittua intensiteettiä, mutta arkikielessä puhutaan myös värin ”kirkkaudesta”, ”täyteläisyydestä” tai ”voimakkuudesta”.

Värisuunnittelun näkökulmasta on myös oleellista ymmärtää, että kokemus määritellystä värikuhan sävystä muuttuu, kun sama sävy on laajana pintana kohteessa. Havaittavaan väriin vaikuttavat erilaiset tekijät, kuten valaistus, katsomisetaisyys, havaintokulma, kiiltoaste ja pintastrukturi, koko ja muoto, havainnoijan henkilökohtaiset ominaisuudet sekä ympäristö, eli muiden rakennusten värit ja maisema (Fridell Anter, 2000, s. 40; Arnkil, 2021, s. 242–253). *Nimellisvärillä* tarkoitetaan väriä, ”... joka esineellä olisi, jos sitä katsottaisiin standardoiduissa katsomisolosuhteissa” (Arnkil, 2021, s. 242–243).²

Aiemmin alueellinen väritutkimus on keskittynyt maalattujen tai pigmentteillä käsiteltävien pintojen tutkimukseen. Kuitenkin asemakaavassa osa väriin vaikuttavista tekijöistä tulee myös arkkitehtuurin kuvauksesta, ei vain väriohjeista. Siksi käytän tutkimuksessa uutta käsitettä *materiaali-pohjainen värisuunnittelu*. Tällöin rakennusmateriaalin valinta on samalla

---

² Lisätietoa värin muutoksen periaatteista on esitetty teoksessa *Mikä talolle väriksi?* (Fridell Anter & Svedmyr, 2004).

myös värin valinta. Käsite nojaa käsitteeseen 'material-based colour palette' eli materiaaliin perustuva väripaletti (McLachlan ym, 2015, s. 119–120). Materiaalipohjaiseen (väri)suunnitteluun suomalaisessa arkkitehtuurissa on lukuisia syitä. Ensimmäinen syy on, että arkkitehtuurin väriperinne katkesi, kun siirryttiin työmaalla tapahtuvasta ja käsityöläisyyteen perustuvasta pintakäsittelystä teolliseen rakennusteollisuuteen ja valmismärien käyttöön (Kaitera ym., 1973, s. 16–20, 54–55). Toinen syy on väärinymmärretty modernismi, jossa kuvat 1920- ja 1930-lukujen arkkitehtuurista levisivät mustavalkoisten julkaisujen välityksellä. Siksi tulkittiin, että rakennukset olisivat mustavalkoisia (Kaitera ym., 1973, s. 12; McLachlan ym., 2015, s. 9–10; Serra, 2019, s. 140). Myös aiempi väärinymmärrys kreikkalaisten temppelien ja patsaiden valkoisista marmoripinnoista (McLachlan ym., 2015, s. 117–118; Krieger, 2010, s.123) vaikutti näkemykseen, että moderni arkkitehtuuri käsittäisi vain valkoisia, harmaita ja luonnon materiaaleja (Serra, 2019, s. 103). Suomalaisten arkkitehtien koulutuksessa väri onkin usein mielletty joko materiaalin tai valon ominaisuudeksi tai asiaksi, joka lisätään viimeiseksi. Herneoja (1998, s. 89–90) kuvaa tätä ilmiötä arkkitehtuurin tavaksi tarkastella väriä, jossa väripinta on ikään kuin ajateltavissa kokonaisuudesta irralliseksi. Tällöin pintaväri tai maalipinta on jälkeensä lisättävä kalvo. Myös kaupunkisuunnittelussa voidaan puhua värin lisäämisestä myöhemmin tai "värittämisestä". Puksia ja valkoisia pienoismalleja on käytetty rakeisuuden, massoitellun ja tilojen tutkimiseen. Tämän jälkeen tietokonepohjaisissa kuvissa suunniteltava alue "väritetään", mutta muu ympäristö esitetään usein valkoisena massana.

4. Tulokset: Värin ohjaamisen välineet ja värisuunnitteluperiaatteita

Seuraava luku 4.1. vastaa kysymykseen, millä välineillä on ohjattu värejä asemakaavassa, asemakaavan selostuksessa ja rakentamistapaohjeissa.

4.1. Värin ohjaamisen välineet

4.1.1. Väri asemakaavassa ja kaavaprosessissa

Tutkimuksen kohteena on neljätoista asuinaluetta (ks. liite 1, s. 33–37). Kaikkien alueiden asemakaavoissa (asemakaavan karttamerkinnyt ja/tai asemakaavan selostus) on määräyksiä julkisivujen materiaaleista. Kahdeksalla alueella on myös määräyksiä väreistä. Kuudella alueella viitattiin myöhemmin laadittavaan rakentamistapaohjeeseen tai lähiympäristön suunnitteluohjeeseen, jossa määriteltäisiin tarkemmin julkisivujen suunnittelusta ja/tai arkkitehtuurista ja/tai väreistä. Näistä kuudesta alueesta neljä on sellaisia, joiden asemakaavan värimääräykset tarkentuisivat myöhemmin ja kaksi on sellaisia alueita,

joissa ei ollut vielä määräyksiä asemakaavassa. Neljällä alueella on laadittu erillinen värisuunnitelma asemakaavan selostuksen tai rakentamistapaohjeiden liitteeksi, mutta värinkäytön periaatteita julkisivuissa tai sitä, miten väri liittyy arkkitehtuuriin, on esitetty myös kuvien avulla (ks. luku 4.1.5.). Kilterinmäen ja Leinelän asemakaavoissa on lisäksi vaatimus rakentamisohjeen ja lähiympäristösuunnitelman noudattamisesta.

Asemakaavan selostuksen alussa on kuvattu uuden alueen kaupunkikuva, tavoiteltava arkkitehtuuri sekä alueen identiteetti. Identiteetillä on tarkoitettu kyseiselle uudelle alueelle suunniteltua kaupunkikuvallista ilmettä ja arkkitehtuuria. Asemakaavan selostus sisältää myös rakentamisen lakisääteiset vaikutukset kaupunkikuvaan, maisemaan ja kulttuuriympäristöön. Asemakaavan selostuksen ja/tai rakentamistapaohjeiden luvussa ”Väri ja materiaali” on usein määritelty julkisivujen pääasialliset värit ja materiaalit. Asemakaavan selostuksen vaikuttavuutta voidaan lisätä tontinluovutusehdoissa: ”*Kiinteistölautakunta liittää tämän ohjeen tontinluovutusehtoihin tontin vuokraajaa tai ostajaa velvoittavaksi*”. Tätä keinoa oli käytetty ainoastaan Etelä-Hermannissa.

Aineistossa ja täydentävissä asiantuntijahaastatteluissa ilmeni myös *kaavoitusprosessiin* liittyviä asioita, jotka vaikuttavat alueen lopulliseen väriin. Kaavoitusprosessin aikana on saatettu järjestää avoin *arkkitehtikilpailu*, kuten Leinelässä oli tehty, tai kutsukilpailu, kuten Pasilan konepajan osa-alueella 1 tapahtui. Avoin kilpailu tuottaa uusia ehdotuksia, mutta kutsukilpailussa esteettinen valinta toivotusta kaupunkikuvasta toteutuu osittain jo kutsu-menettelyn aikana. Muista käytänteistä mainittakoon asemakaavan vahvistamisen jälkeinen *kaavoittajan suullinen ohjaus*, eli tapa tulkita asemakaavaa rakennuksen suunnittelussa, sekä eri kuntien *monialaiset ohjausryhmät*, jotka ohjaavat rakennussuunnittelua ja rakennuksen sovittamista kaupunkikuvallisesti (T. Hakala, haastattelu 13.2.2017; P. Kareja, haastattelu 14.11.2017; S. Tyynilä, haastattelu 6.2.2017). Kaavoittajan lisäksi asemakaava-aineistoon vaikuttavat *konsultit* (arkkitehdit, värisuunnittelijat, taiteilijat, valosuunnittelijat ja taidekoordinaattorit). Asiantuntijahaastatteluissa ilmeni, että *kaavoittajien henkilökohtainen kiinnostus väriin kaupunkikuvallisena elementtinä* vaikuttaa siihen, miten väri on huomioitu asemakaavassa ja rakennustapaohjeissa (S. Tyynilä, haastattelu 6.2.2017). Esimerkiksi Kuninkaantammessa ja Alppikylässä värillä on merkittävä kaupunkikuvallinen merkitys nimenomaan kaavoittajan näkemyksen ansiosta. Kuninkaantammen alueella väriohjeistus on niukka, mutta väri on elimellinen osa alueen identiteettiä ja vahva kaupunkikuvallinen näkemys väreistä on viety määrätietoisesti myös rakennusten toteutukseen (S. Tyynilä, haastattelu 6.2.2017).

Alueen asemakaavan ja rakennustapaohjeiden käyttöön vaikuttaa myös useita *ennakoimattomia tekijöitä*. Jätkäsaassa rakentamistapaohjeet valmistuivat vuosi asemakaavan hyväksymisen jälkeen, jolloin joidenkin rakennusten suunnittelu oli jo alkanut. Vuoden 2008 finanssikriisi pysäytti rakentamisen Aurinkolahdessa, ja tämän jälkeen värisuunnitelmaa tulkittiin löyhemmin (P. Kareoja, haastattelu 14.11.2017). Vaikka tutkimus ei käsittele rakennuksen värisuunnittelua, tulee muistaa, että arkkitehdin pyrkimys ei välttämättä toteudu lopputuloksessa. Hän voi joutua valitsemaan eri materiaalien vakioväreistä siedettävän yhdistelmän, eikä siis kaavan mukaista suunniteltua väriä. Syynä on rakennuttajien vaatimukset ja sopimukset tavaratoimittajien kanssa, materiaalien saatavuus, kustannusten karsimiskierrokset ja tilausvärien lisäkustannukset (P. Kareoja, haastattelu 14.11.2017).

Seuraavat luvut käsittelevät sitä, mitkä ovat neljä väriohjeistuksen tasoa (4.1.2.), mitä värin käsitteitä ja värijärjestelmiä on käytetty (4.1.3.), mitä kuvatyyppejä ja niiden värisuunnitteluperiaatteita on käytetty värisuunnitelmissa (4.1.4.) sekä miten väri liittyy myös tavoiteltavan arkkitehtuurin erilaisiin kuvatyyppeihin ja valaistussuunnitelmiin (4.1.5.). Pääkäsitteet on esitetty taulukossa.

TAULUKKO 1 Yhteenveto värin ohjaamisen välineistä asemakaavatasolla.

Väriohjeistuksen neljä tasoa	Värin käsitteet ja värijärjestelmät	Värisuunnitelmien kuvatyyppejä ja niiden värisuunnitteluperiaatteita	Väri arkkitehtuurin kuvatyypeissä ja valaistussuunnitelmissa
Asemakaavan määräys Asemakaavan ohje tai suositus Rakennustapaohjeen ohje tai suositus Rakennustapaohjeen väri- tai materiaali-inspiraatio	Alueen julkisivujen väriskaala Värin sävy, vaaleus tai tummuus, kylläisyys Mielikuvaan pohjautuvat ilmaisut Värin lämpötila Maavärit Julkisivujen värien hierarkia: pääasiallinen väri, detaljiväri, aksentti- tai tehosteväri Värin sävyjen keskinäinen määrä tai suhde Sallitut ja kielletyt sävyt Värijärjestelmät (NCS, RAL, RR)	Koko aluetta koskeva värisuunnitelma Osa-alueiden värisuunnitelma, jolla oma väriin pohjautuva identiteetti Asemapiirroksessa esitettyjä värisuunnitteluperiaatteita Alueleikkaukset Katujulkisivut Julkisivujen värisommitelmat- ja rinnastukset Havainnekuvat	Puiset ja pahiset pienoismallit Lintuperspektiivistä esitettyt 3D-kuvat Perspektiivi- ja havainnekuvat Kaupunkikuvakartat Julkisivupiirroksien Aluejulkisivut Väriallinen aksonometria Referenssikuvat muista alueista ja materiaaleista Valaistussuunnitelmat

4.1.2. Väriohjeistuksen neljä tasoa

Asemakaavataso värinohjeistuksen ohjausvaikutus toteutuu neljällä eri tavalla: Ensimmäinen taso on *asemakaavan määräys*, joka on vahvin ohjausvaikutus. ”Kadulla, jonka nimessä on väriteema, tulee kyseistä väriä käyttää tehosteena julkisivun yksityiskohdissa.” Toinen taso on *asemakaavan ohje*, jolla määritellään esimerkiksi tietty sallittujen tai kiellettyjen värien skaala. ”Väreinä tulee käyttää pääosin keltaisen, punaisen tai ruskean murrettuja maavärejä ja harkitusti edellisiin sopivia sinisen ja vihreän sävyjä.” Kolmas ohjauksen taso on *rakennustapaohjeen ohje tai suositus*. Tämän vaikuttavuutta voidaan vahvistaa määräyksellä tontinluovutusehdoista. Määräys, ohje ja suositus on erotettu erityyppisillä verbimuodoilla, kuten ”tulee olla”, ”tulee käyttää”, ”ei tule käyttää” tai ”voidaan käyttää”. Neljäs ohjausvaikutus on *rakennustapaohjeen väri- tai materiaali-inspiraatio* rakennusta suunnittelevalle arkkitehdille. Tämä materiaali voi käsittää esimerkiksi luonnoksia, havainnekuvia, referenssikuvia muista rakennuksista tai tiililadonnoista.

Rakennustapaohjeet voivat sisältää myös kaikki neljä tasoa, jolloin asemakaavan määräys on esimerkiksi erotettu kursiivilla. Sitten on kuvattu ohjeiden ja inspiraation keinoin, miten määräystä voi soveltaa. Yllättävää on, että edellä mainittujen neljän tavan lisäksi rakennustapaohjeet saattavat sisältää laatijan henkilökohtaisia näkemyksiä tai mieltymyksiä, jotka hämärtävät väriohjeistusta. Esimerkiksi Jätkäsaaren rakentamistapaohjeessa todetaan seuraavaa: ”Suositeltavaa on käyttää selkeästi vaaleita ja tummia sävyjä, keski-sävyt ovat usein tunkkaisia... Luonnosta saatava autenttinen väri soveltuu yleensä rakennuksiin paremmin, kuin miljoonat keinotekoiset kemiallisin menetelmin tuotetut pigmenttisävyt”. Ohjeistuksen tulisi olla yksiselitteistä ja neutraalia. Ohjausvaikutukseen vaikuttaa myös kaupunkikuvallisen tavoitteen toistaminen. Asiantuntijan mukaan rakennuksen suunnittelu ja rakentaminen ovat niin monimutkaisia prosesseja, että väriin liittyvä asia voi unohtua tai yksinkertaisesti jäädä pois pitkässä prosessissa, jos se on mainittu vain kerran (P. Kareoja, haastattelu, 14.11.2017). Siksi tärkeitä asioita tulisi toistaa sekä sanallisesti että kuvin.

4.1.3. Värien käsitteet ja värijärjestelmät³

Arkkitehtuurin *julkisivujen väriskaalaa* on kuvattu aineistossa sanallisesti sekä kuvien että värijärjestelmien avulla. Värien peruselementit (sävy, vaaleus ja kylläisyys), toivottu väri sävy (punainen/keltainen), tai kahden tai useamman väri skaala (punaisen ja keltaisen sävyt) ovat yleisin tapa määrittellä alueen väriä. Vaaleutta on käytetty lisämäärityksenä, kuten tummaa tiiltä tai

³ Lisätietoa värien käsitteistä laajimmassa ja uusimmassa värien perusteoksessa *Värit havaintojen maailmassa*. Teoksen lopussa on suomenkielinen värien käsitteiden sanasto (Arnkil, 2021).

vaaleankeltaista. Kylläisyyden avulla on määritelty saman rakennuksen julkisivujen väriä esimerkiksi niin, että alaosa on kylläisempi. Yläosa on samaa värin sävyä, mutta vähemmän kylläinen tai vaaleampi.

Aineistossa on käytetty myös runsaasti sellaisia väriä kuvaavia ilmaisuja, esimerkiksi "räikeä", jotka eivät ole täsmällisiä käsitteitä. Nämä esimerkit on erotettu seuraavaksi "lainausmerkein" ja värin vakiintuneet käsitteet *kursiivilla*. Aineisto käyttää kuvauksia "intensiivinen", "vahva", "voimakas", "värikäs", "värikylläinen" ja "kirkas", kun toivotaan *kylläisiä* eli *kromaattisia* värejä. Sana *kirkas* viittaa kuitenkin heijastuvan tai säteilevän valon määrään, eikä siis ole tarkka pintavärin käsite (Arnkil, 2021, s. 71). Värin esteettisiä ominaisuuksia on kuvattu yleisesti käytetyillä käsitteillä, kuten *murretut värit*. *Maavärit* kuvaavat maaväripigmenttien väriskaalaa. Viikinmäessä on julkisivujen harmaille määritelty *vastavärit*. Kyseessä lienee värin käsitteisiin liittyvä värinymmärrys, koska harmailta ei ole komplementtiväriä. Toivottua sävyä on kuvattu myös sanoilla *kylmä* tai *lämmin*, kuten Suurpellossa. Siellä kylmiä sinertäviä värejä käytetään etelänpuolisissa julkisivuissa, mutta pohjoisen puolella lämpimämpiä punertavia ja keltaisen sävyjä. *Mielikuviiin pohjautuvia värikuvailuja* ovat esimerkiksi "pehmeät", "kevyet" ja "painavat" värit.

Alueen monivärisyyttä on kuvattu sanoilla "värillinen", "kirjava" ja "värikäs". Esimerkiksi "*Kuninkaantammen ydinalueesta halutaan pikkukaupunkimainen, värikäs, yhteisöllinen ja elämyksellinen.*" Yleisesti käytetty sana "värikäs" on kuitenkin ongelmallinen, koska aineistossa sanalla on annettu kolme erilaista merkitystä. Ensinnäkin alueen tavoitteena on voinut olla välttää valkoinen-musta-harmaa-ruskea-skaalaa ja käyttää myös muita sävyjä. Toiseksi tavoitteena on voinut olla käyttää useita erilaisia värin sävyjä. Kolmanneksi tavoitteena on ollut käyttää useita erilaisia sävyjä, jotka ovat myös kylläisiä. Vaikka edellä mainitut merkitykset sanalle "värikäs" selviävät laajemmasta asiayhteydestä, jää lukijalle paikoin epäselväksi, mitä sanalla tarkoitetaan.

Kaavateksti saattaa sisältää myös arkkitehtien ammattijargonia. Värin näkökulmasta ongelmallisia ovat *kontrasti*, adjektiivi "kontrastinen" tai verbi "kontrastoida". Esimerkiksi "*Kun käytetään tummia sävyjä, on syytä keventää arkkitehtuurin yleisilmettä kontrastisilla vaaleilla sävyillä*". Kontrastilla tarkoitetaan eri yhteyksissä väriin perustuvaa tummuus-, vaaleus- ja sävykontrastia tai arkkitehtuurin eri elementtien kontrastia tai jopa molempia samaan aikaan. Esimerkiksi Alppikylässä on kirjattu "*toisiaan kontrastoivat julkisivujen ja detaljien värit muodostavat monivärisen kokonaisuuden*", mutta ei ole kuitenkaan määritelty, onko kyse sävy-, vaaleus-, simultaanisuus- vai vasta-

värikontrastista.⁴ Esimerkiksi Leinelässä pihojen kalusteissa tulee käyttää kontrastivärejä, jolloin kontrasti on riittävä, jos se erottuu mustavalkokuvasta. Värien tulee sopia ympäristöön, mutta kuitenkin erottua siitä. Suuremman pinnan tulee olla vaalealla värillä ja pienemmän tummemmalla.

Aineistossa *arkkitehtuurin värille on määritelty hierarkia*. Tällöin julkisivujen pääasiallista väriä on kutsuttu nimellä ”pääväri”. Suositeltavampi termi voisi olla *pääasiallinen väri*. Käsitteet *pääväri*, *primääriväri* ja *perusväri* tarkoittavat tiettyä väriä, jota ei voida saada aikaiseksi sekoittamalla useampaa väriainetta tai väriärsykettä (Arnkil, 2021, s. 293–294). ”Detaljiväriksi” on kutsuttu pienempiä rakennusosia, kuten ikkunanpuitteita, ovia, pellityksiä, katoksia tai kaiteita. ”Aksenttiväri” tai ”tehosteväri” poikkeavat kylläisyydessään muusta rauhallisemmasta väriskaalasta. Ainoa poikkeus on Leinelän ”värikäiden korttelialue”. Siellä rakennusmassat ovat kylläisiä, mutta pienemmät alueet, kuten sisennykset, seinäkkeet ja täydentävät osat ovat vaaleita tai neutraaleja. Kilterinmäki on jaettu ”perustavat, täydentävät ja yhdistävät”-väriskaaloihin, jolloin perustavat vastaavat pääasiallista väriä, täydentävät aksentti- tai tehosteväriä ja molemmilla alueilla käytetyt harmaat detaljivärit yhdistävät korttelialueita. *Värin sävyjen keskinäistä määrää tai suhteita* on kuvattu siten, että on määritelty alueen pääasialliset sävyt sekä sävyt, joita voi käyttää harkiten tai vähäisissä määrin. Alueella voi olla myös kokonaan kiellettyjä sävyjä. *Värin ja rakeisuuden suhdetta* on kuvattu siten, että korttelialueella tulee käyttää vähintään neljää eri sävyä ja enintään kaksi vierekkäistä voivat olla keskenään samanvärisiä. Värit on voitu määritellä myös asunto- tai rakennuskohtaisesti.

Erilaisia *värijärjestelmiä* on käytetty kuvaamaan täsmällistä värin sävyä. Suomessa yleisin värijärjestelmä on NCS, mutta RAL-värijärjestelmää on käytetty metalliosien, kuten kaiteiden, kadunkalusteiden ja julkisivujen metalliverhouksen määrityksissä. Ikkunankarmien, detaljien ja kattojen kuvaamiseen on käytetty myös RR-värikarttoja. Näiden lisäksi on käytetty erilaisten yritysten, kuten Tikkurilan ja Teknoksen sekä eri betonivalmistajien materiaalikarttojen sävyjä. Nämä eivät kuitenkaan ole standardeja, ja siksi voi olla vaikea toistaa tavoiteltua sävyä myöhemmin.

2000-luvun asuntoalueiden julkisivuissa on useita erilaisia väriskaaloja. Aurinkolahti, Etelä-Hermanni, Tuomarila sekä Kuninkaantammi edustavat pääosin lämpimiin maaväreihin ja kelta-puna-terrakotta sävyihin perustuvaa skaalaa. Viikinmäki on lähinnä harmaa tehostevärein. Kilterinmäessä on yhdistetty punatiiltä Suomessa harvinaiseen sininen-vihreä-turkoosi-

---

⁴ Lisätietoa eri värikontrasteista (Arnkil, 2021, s. 93–115 ja Itten, 1970, s. 33–63) sekä esimerkkejä siitä, miten väriharmonioita on sovellettu arkkitehtuurissa (Serra, 2019, s. 54–65).

violettskaalaan. Jätkäsaareissa on sekä tummia että vaaleita, usein tiilisiä julkisivuja yhdessä kromaattisten detaljien kanssa. Tutkimusaineiston väriskaalat voidaan luokitella neljään eri värisuuntaukseen: Ensinnäkin alue on monivärinen ja hyvin kylläinen (Alppikylä, Pasilan konepaja 2, osin Leinelä). Toiseksi alueella on useita värejä, mutta myös ei-kylläisiä sävyjä (Jätkäsaari). Kolmanneksi alueella on omaan alueidentiteettiin pohjautuva väriskaala (Kuninkaantammi, Viikinmäki, Etelä-Hermanni, Aurinkolahti). Neljäs suuntaus on pääosin monokromaattinen eli yksivärinen muutamien tehostevärein (osin Leinelä, Kalasatama). Tällöin rapatun tai tiilisen julkisivujen väri on musta, valkoinen, punaruskea, ruskea tai harmaa. Kaikkia aineiston alueita yhdistää yllättävä asia, kattojen ja detaljien harmaus. Ainoastaan Alppikylässä kattojen väriin tulee olla punainen kattomateriaaliin katsomatta. Muilla alueilla on katon, ikkunanpuitteiden ja detaljien väriksi määritelty tummanharmaa RR23 (RAL7024) tai keskiharmaa RR22 (RAL7046).

4.1.4. Värisuunnitelmien kuvatyyppejä ja niiden värisuunnitteluperiaatteita

Tutkimusaineiston neljällä alueella (Aurinkolahti, Kilterinmäki, Leinelä ja Suurpelto I ja II) on konsulttien laatima värisuunnitelma. Alppikylässä on kaavoittajan laatimat väriohjeet sisällytetty rakennustapaohjeisiin. Värisuunnitelmien ohjausvaikutus vaihtelee alueittain. Osassa alueista on tehty rakennuskohtainen värisuunnitelma, kun taas osassa väriohjeet on esitetty korttelialueittain. Aineistossa on käytetty seuraavia kuvatyyppejä:

Asemapiirroksen avulla on esitetty koko aluetta koskeva värisuunnitelma, jossa kunkin rakennuksen ala kuvaa julkisivun pääasiallista väriä. Suurpellon alue täydentää jo olemassa olevaa rakennuskantaa. Asemapiirroksissa esitetään ensin aiemman alueen julkisivujen värit omana kuvanaan ja sen jälkeen yhdessä uuden värisuunnitelman kanssa.

Asemapiirroksessa on esitetty periaate, miten asuinalue on jaettu pienempiin osa-alueisiin, joilla on oma väriin pohjautuva identiteettinsä. Suurpellossa koko alue on jaettu neljään korttelityyppiin (vaaleat, keskitummat, tummat ja vapaasti valittavat sävyt). Lisäksi keskusta-akselilla on kuusi korttelityyppiä. Koko alueesta ja keskusta-alueesta on esitetty ehdotuksenomaisesti värimalli ja sävy NCS-värijärjestelmässä. Aurinkolahdessa asuinalue on jaettu kolmeen värialueeseen ja seitsemään planssiin, jotka sisältävät ohjeellisen julkisivujen värisuunnitelman NCS-värijärjestelmässä, sekä mahdolliset apuvärit ja tehostevärit. Julkisivujen väriohjeiden lisäksi on määritetty kattojen, ensimmäisten kerrosten, kivijalan, ylimpien kerrosten, ovien, pellitysten, kaiteiden, katosten, ikkunanpuitteiden sekä ulkotilan pintamateriaalien värit joko värin sävyjen tai pintamateriaalien kautta. Leinelä on jaettu pienempiin osiin

viiden värikyöhykkeen avulla eli a) vaaleat katujulkisivut ja kurkistavat värit, b) värikkäät pihajulkisivut, joissa 1–2 julkisivua ovat värikkäitä, c) värikkäät rakennukset, joissa koko massa on värikäs, d) kaupunginmuuri sekä e) julkiset rakennukset. Näitä täydentävät väriehdotukset NCS-värijärjestelmässä, havainnekuvat ja sanalliset kuvaukset siitä, miten väriohjeita tulkitaan julkisivuissa ja arkkitehtuurissa, kuten *”värien tulee olla julkisivupinnoissa, ei detaljeissa. Väripinnoin toisiinsa sidottuja ikkunanauhoja tai ikkunoiden välisiä väri-lappuja tulee olla vain yksittäisinä aksentteina”*. Kilterimäki on jaettu punaiseen ja vihreään vyöhykkeeseen. Punaisella osa-alueella viiden pistetalon julkisivun värin tulee olla sama kaikissa rakennuksissa, mutta täydentävien aksenttivärien avulla ne erotetaan toisistaan mittakaavavaikutelman pienentämiseksi. Punaista ja vihreää aluetta leikkaavissa rakennuksissa toinen puoli on vihreä, toinen punainen.

Asemapiirroksen avulla on esitetty myös muita värisuunnitteluperiaatteita, kuten a) mitkä ovat tärkeimmät näkymäakselit, b) miten värin intensiteetti ja tummuus korostuvat keskusalueella, c) miten auringonvaloon parhaiten suuntautuvilla julkisivuilla käytetään intensiivistä väriskaalaa ja varjon puolella vaaleampia sävyjä ja d) miten puistoon rajautuvat julkisivujen päädyt muodostavat voimakkaiden värien sarjan.

Alueleikkauksissa on kuvattu rakennusten värien suhde viereisiin rakennuksiin sekä julkisivujen sommittelua ja materiaalien käyttöä. Aurinkolahden rakentamistapaohjeen ja värisuunnitelman alussa on ensin esitetty mustavalkoisissa viivapiirroksissa julkisivujen sommittelu, jota värisuunnitelma täydentää. Mustavalkokuvista löytyy myös 2000-luvulle tyypillinen julkisivuaihe: ikkunan alla oleva tummempi alue, ”kaulalappu”. Suurpellon katujulkisivussa on kuvattu, miten lännen puolen julkisivut muodostavat kromaattisen liukuman valkoisesta keltaisen, oranssin ja punaisen kautta violettiin kohti alueen keskustaa. Sen jälkeen se jatkuu sinisen sävyjen ja turkoosin kautta kohti valkoista. Idän puolella julkisivut ovat erilaisia harmaita ja ne tummentuvat kohti alueen keskustaa. Julkisivujen värisommitelmia ja -rinnastuksia on esitetty abstrahoidusti Aurinkolahdessa.

Havainnekuivissa on esitetty, miten kirjallisia ja visuaalisia värisuunnitteluperiaatteita sovelletaan julkisivujen sommittelussa.

Värisuunnitelmien väriin liittyvä viesti on ajoittain ristiriidassa muun rakentamistapaohjeen kuvamateriaalin kanssa. Esimerkiksi Leinelän värisuunnitelmassa on kuvattu laaja skaala sävyjä NCS-värijärjestelmässä. Havainnekuivissa

ja ilmaperspektiivikuvassa on kuitenkin lähinnä punaista, sinistä, keltaista, oranssia ja vihreää yhdistettynä valkoiseen ja harmaaseen.

4.1.5. Väri arkkitehtuurin kuvatyypeissä ja valaistussuunnitelmissa

Asemakaava-aineistossa tulevan alueen kaupunkikuvaa on ohjattu tekstin lisäksi *kuvallisella* materiaalilla. *Puiset tai pahviset pienoismallit* ovat olleet perinteinen tapa tutkia uuden alueen rakeisuutta, mutta ne esittävät rakennusten massoja ilman näkemystä rakennusten väristä tai materiaalista. *Lintu-perspektiivistä esitetty 3D-kuvat alueesta* jatkavat tätä pienoismallin perinnettä tarkastella mallia ylhäältäpäin, kun taas *maantasosta esitetty 3D-kuvat* kertovat arkkitehtuurin väristä ja materiaalista ihmisen kokemuksen näkökulmasta. *Perspektiivi- ja havainnekuviissa* on esitetty toivottu tunnelma, näkymä tai kaupunkikuva alueella. Kuvassa on saatettu ottaa suuriakin taiteellisia vapauksia, eivätkä ne välttämättä vastaa todellista tilannetta, vaan kyse on mielikuvasta.

Leinelän kaupunkikuvakartassa on esitetty asemapiirroksessa koko alueen kaupunkikuvan merkittävät julkisivut kolmessa mittakaavassa. Näillä tarkoitetaan alueen valkoista muurimaista julkisivua läheiselle pääväylälle, kerrostaloalueiden ja pientalojen muurimaisia suurkorttelijulkisivuja alueen sisällä sekä kaupunkikuvan erityisiä korostuspisteitä, kuten julkisia rakennuksia, näkymäpäätteitä ja sisääntuloja. *Julkisivupiirroksien ja aluejulkisivujen* avulla käy ilmi toivottu arkkitehtuuri, ikkunoiden ja parvekkeiden sommittelu julkisivussa sekä eri rakennusmateriaalien käyttö. *Aluejulkisivussa* kuvataan tietyn kadun tai alueen eriväristen tai eri materiaalia olevien rakennusten suhde viereiseen rakennukseen. Kruunuvuorenrannan *värillisessä aksometriassa* on esitetty esimerkiksi rajattu väriskaala sekä värityksen periaate suhteessa rakennusmassoihin.

Rakennustapaohjeissa on kahden tyyppisiä *referenssikuvia*: tunnistettavia muita rakennuksia, joiden avulla kerrotaan toivottavasta kaupunkikuvasta ja arkkitehtuurista; sekä rakennusmateriaalin kuvauksia, esimerkiksi erilaisia tiililadontoja, tiilen ja saumaustaalin väriyhdistelmiä. Molempia referenssikuvatyyppejä käsitellään kuvina, usein ilman alkuperäisen kohteen tietoja tai lähdeviitettä. Referenssikuvat eivät ole vain kuvitusta, vaan niillä voi olla hyvin on pitkäkestoinen vaikutus: Jätkäsaaren väriohjeiden (2010) kuvareferenssinä on esitetty arkkitehtitoimisto MVRDV:n vuonna 1997 valmistunut rakennus WoZoCo, jonka puisessa julkisivussa on erivärisiä kromaattisia ulkonevia parvekkeita. Aluerakentamishankkeiden pitkän keston vuoksi, vielä vuonna 2019 valmistuneista rakennuksista löytyvät referenssikuvan mukaiset kromaattiset parvekkeet.

Myös tietokoneella työskentely vaikuttaa lopputulokseen (McLachlan ym, 2012, s. 182–183). Serra (2019, s. 141–142) selittää ilmiötä kahden arkkitehdin huomion kautta: Koolhaasin mukaan tietokoneella työskentelyn takia väriskaalan intensiivisyys on kasvanut ja kokemuksesta tulee ylistimuloiva. Hadid on havainnut, että kuvat näyttävät koneella paremmilta kuin paperilla, koska ne on tehty koneella katsottaviksi. Kun kuvamateriaalia katsotaan tietokoneelta eikä laatutarkastetulta painotuotteelta, tekijän ja vastaanottajan näyttöjen kalibroimattomuus saattaa aiheuttaa virheellisiä tulkintoja.

Aineiston neljä aluetta (Etelä-Hermannin, Kilterinmäki, Pasilan konepaja 1 ja Viikinmäki) sisältävät *valaistussuunnitelman*, jolla on vaikutus myös värikokemukseen alueesta. Niissä on esimerkiksi kuvaus alueen valaistuksen periaatteista, häikäisyn välttämisestä, valaistusvoimakkuudesta, valon värinsävyistä, värilämpötilasta, värintoistosta ja värintoistoindeksistä (RA), valaistuksen merkityksestä pimeään aikaan ja siitä, miten valaistus tukee paikallista identiteettiä ja toivottua tunnelmaa. Kilterinmäen laajin valaistus-suunnitelma on jaettu yhdeksään eri tunnelma-alueeseen. Pasilan konepajan alueella valaistuksella korostetaan julkisivujen kromaattisia yksityiskohtia: *”Kirkkaan väriset seinäpinnat valaistaan alhaalta ylöspäin valopesuna. Valon väri määritellään valaistavan pinnan väriä korostavaksi”*. Ideasta on esitetty myös yöllinen havainnekuva. Suositeltavat värilämpötilat vaihtelevat yleisimmin 3 000 K:n ja 4 000 K:n välillä, mutta esimerkiksi Pasilan konepaja 1:n taideakselin sisäänkäynneissä ja portaissa on viileämpää valoa (< 4 500 K) ja julkisivuissa lämpimämpää (< 3 000 K). Asemakaavatason valosuunnittelu ja valo-ohjeiden vaikuttavuuden arviointi tarvitsisivatkin aivan oman tutkimuksensa, sillä useat rakennustapaohjeiden valaistusohjeet keskittyvät enemmänkin valaisin- ja valonlähdetyyppeihin eivätkä valo-ohjeiden liittymiseen arkkitehtuuriin ja toivottuun esteettiseen kokemukseen.

4.2. Asemakaavatason värisuunnitteluperiaatteita

Aineistossa on käytetty kahdenlaisia värisuunnittelun periaatteita. Ensimmäinen ryhmä tarkoittaa kaavoittajan itsensä käyttämää keinoa, menetelmää tai värisuunnitteluperiaatetta, joka koskee koko asuinalueita ja/tai värin ja arkkitehtuurin suhdetta rakennuksissa. Toinen ryhmä käsittelee kaavoittajan rakennusta suunnittelevalle arkkitehdille laatimia arkkitehtuurin suunnitteluperiaatteita, jotka koskevat esimerkiksi kortteleita, rakennusten julkisivuja, kattoja, tai lähiympäristöä. Tämä ohjeistus vaikuttaa välillisesti myös väriin. Molemmat on periaatteet esitetty alla olevassa taulukossa.

TAULUKKO 2 Yhteenveto asemakaavataso- värisuunnitteluperiaatteista.

Kaavoittajan käyttämiä värisuunnitteluperiaatteita	Kaavoittajan rakennusta suunnittelevalle arkkitehdille laatimia arkkitehtuuria koskevia suunnitteluperiaatteita
Liittäminen ympäröivään alueeseen Materiaalipohjainen värisuunnittelu Uuden alueen jakaminen pienempiin osiin Alueen oma väri-identiteetti Väriin liittyvät käsitteet Rakennuksen värin suhde rakennuksen massaan Monokromaattinen monoliitti Ensimmäisen ja/tai kahden ensimmäisen tai ylemmän ja/tai kahden ylimmän kerroksen korostaminen Asuinrakennusten julkisivujen värien ja/tai materiaalien erottaminen julkisesta rakennuksesta Ympäristön värit uuden alueen värien lähtökoh- tana Toisen alueen käyttäminen esikuvana Maamerkin korostaminen Nimistön käyttäminen väriaiheena ja alueen orientaatioissa Taidestrategia	Korttelien suunnitteluperiaatteet Julkisivujen suunnitteluperiaatteet Kattojen suunnitteluperiaatteet Parvekkeiden suunnitteluperiaatteet Ikkunoiden ja porrashuoneiden suunnitteluperi- aatteet Lähiympäristön ja kasvillisuuden suunnittelupe- riaatteet Muita suunnitteluperiaatteita

4.2.1. Kaavoittajan käyttämiä värisuunnitteluperiaatteita

Tutkimuksen aineiston analyysissä löytyi neljätoista erilaista kaavoittajan käyttämää värisuunnitteluperiaatetta. Näistä alueen *liittäminen ympäröivään alueeseen* on tärkein väriin liittyvä kaupunkikuvallinen keino yhdistää uusi alue aiempaan rakennuskantaan. Tällöin uudella alueella käytetään ympäröivän alueen julkisivujen materiaaleja ja värejä. Esimerkiksi Aurinkolahden rannan valkoiset rakennukset jatkavat aiempaa Aurinkolahden valkoista rantarakentamista. Samoin Pasilan konepaja 1:n punatiiliset julkisivut muistuttavat vanhan konepajan teollisuusalueen tiilisestä rakennuskannasta. Pasilan konepaja 1:n värikylläisten yläosien aiheesta on tehty osa Pasilan konepaja 2:n uutta identiteettiä. Näitä kuvataan kromaattisiksi ”parasiiteiksi”. Etelä-Hermannissa uusien rakennusten tiiliset julkisivut liittyvät Helsingin van-
 kilan tiilisiin muureihin ja rakennuksiin.

Materiaalipohjainen värisuunnittelu on kuvattu värisuunnittelun periaatteena, jossa ei määritellä alueen värejä. Tällöin arkkitehtuurin värit suunnitellaan ja

määritellään välillisesti julkisivujen materiaali- ja pintakäsittelykuvauksien sekä arkkitehtuurin kuvauksen kautta (ks. s. 22–25).

Alueen jakaminen pienempiin osiin tarkoittaa sitä, että uuden alueen korttelikokonaisuuksilla on oma väriin pohjautuva ilmeensä. Tämä on myös tehokain kaupunkikuvallinen väriin ja materiaaliin pohjautuva keino suunnitella ihmisen kokoista ympäristöä ja välttää monotoniset alueet. Etelä-Hermannissa *”kaupunkikuvallisena tavoitteena on pyrkimys selkeään ja suurpiirteiseen kokonaisuuteen, johon muodostuu viisi erityyppistä korttelialuetta.”* Tällöin merkittävimmät näkymät alueelle leikkaavat useita eri korttelialueita. Aurinkolahti on jaettu kolmeen alueeseen, joiden nimet (Sole, Bianco ja Terra) rakentavat itsessään myös mielikuvaa eriluonteisista osa-alueista. Leinelässä alueen suunnittelua on tehty yhdessä viiden eri rakennuttajan kanssa. Näillä kullakin on ollut oma arkkitehtikonsulttinsa. Lisäksi kuudennelle alueelle on suunniteltu oma arkkitehtoninen ja kaupunkikuvallinen ilmeensä European arkkitehtikilpailun avulla.

Osalle alueista on suunniteltu *oma väri-identiteetti*. Se on rajattuun väriskaalaan pohjautuva näkemys alueen kaupunkikuvallisesta ideasta. Esimerkiksi Kuninkaantammen asemakaavan selostuksessa on määritelty: *”Uudelle asuin- ja työpaikka-alueelle on suunniteltu tunnistettava rakenne ja kaupunkikuvallinen ilme, jotka ovat omiaan luomaan vahvaa alueidentiteettiä ... Rakennuksiin tulee vahvoja värejä ja vaihteluja julkisivuihin”*. Väriskaalaksi on määrätty pääosin keltaisen, punaisen tai ruskean murretut taitelijan väripaletin sävyt. Viikinmäen kaupunkikuvallisena tavoitteena on suomalainen graniitista tehty kukkulakaupunki, jonka julkisivujen väriskaala on johdettu neljästä eri harmahtavasta graniitista. Alppikylässä halutaan välttää suomalaisen perinteisen modernismin harmaavalkoista lähiömaailmaa, joten värimaailman tavoitteena on *”yhtenäinen kirjavuus”*.

Väriin liittyvät käsitteet ovat olleet myös kaupunkikuvallisen idean ja suunnittelun lähtökohtana. Kuninkaantammen väriskaala pohjautuu maaväreihin. Alppikylän värien skaalaksi on muotoiltu *”moninaisuus luo yhteneväisyyttä”*-suunnitteluperiaate. Tällä tarkoitetaan, että useat kylläiset ja toisiaan kontrastoivat julkisivujen ja detaljien värit muodostavat monivärisen kokonaisuuden. Suurpellon värisuunnitelman lähtökohtana on keskusta-alueen ja puistokadun muodostama keskusakseli, jossa *”värien intensiteetti ja tummuus korostuvat keskustaa lähestyttäessä”*.

Rakennuksen värin suhde rakennuksen massaan on artikuloitu aineistossa joko kuvien tai tekstin kautta. Jotta massaan liittyvät värisuunnitteluperiaatteet olisivat vertailtavissa Serran (2019, s. 72–90; 2013, s. 238–250) luokittelemiin värisuunnittelun periaatteisiin, ne on nimetty seuraavaksi suomeksi: Väri

seuraa massaa tarkoittaa, että rakennuksen julkisivun väri tai materiaali on sama kaikissa neljässä julkisivussa. *Rakennusmassan jakamista pienempiin osiin värin avulla on esitetty kuvamateriaalissa.* Tällöin väri voi olla osa julkisivun sommittelua tai väri voi seurata lamellien rytmiä. *Massan jakamisesta pysty- tai vaakasuuntaan on käytetty tehokeinona Leinelän korttelialueilla.* *Massan jakaminen puolen lamellin väreihin toteutuu Kuninkaantammen lamel- likerrostaloissa, mutta pientalojen julkisivut muodostavat asuntokohtaisen kokonaisuuden.* Tällöin julkisivuja jäsennetään värityksen, massoitte- lujen ja muiden rakennustaiteellisten keinojen avulla. *Yhden julkisivun korostaminen toteutuu Suurpellossa, jossa rakennuksen päädyt ovat eriväriset.* Tuolloin tavoitteena on voimakkaiden värien sarja puistonäkymään. Pasilan konepaja 1:ssä yksi julkisivu on kylläistä metallilevyä, kun muut julkisivut ovat pääosin tiiltä. Edelliset periaatteet koskivat yhden rakennuksen massaa. Aurinkolah- dessa kanavan rannalla olevilla rakennuksilla on lähes sama massa, mutta talokohtaisesti vaihteleva kellertävä väriskaala. Alueen suunnittelun tasolla tätä voisi nimittää *sama massa - eri väri* -periaatteeksi. Sen vastakohtana olisi yksiväristen alueiden *sama massa - sama väri* -periaate.

Monokromaattisella monoliitilla tarkoitetaan yksiaineista syvärunkoista rakennusmassaa, joka on usein myös yksiväristä eli edustaa Kaji-O'Gradyn (2014) määrittelemää monokromaattista trendiä. Aineistossa tämä tavoite "yksi- aineisesta rakennusmassasta" on kirjattu ensimmäisen kerran vuonna 2010 Jätkäsaaren rakentamistapaohjeisiin. Kruunuvuorenrannan korttelikorttien "*Massoitte- lu ja julkisivut*" -luvussa on artikuloitu pyrkimys veistokselliseen ja kappalemaiseen massa- an, jossa "*julkisivumateriaali jatkuu yhtenäisenä alas asti ja sokkeli on mahdollisimman matala*". Kunkin rakennuksen julkisivun materiaalit (kallioiden sävyyn luontevasti liittyvä tumma metalli tai puu tai valkoinen betoni tai vaalea kivipinta) tukevat yksiaineisuuden tavoitetta.

Yksi 2000-luvun asuinalueita yhdistävä tekijä on *ensimmäisen / kahden ensimmäisen tai ylimmän / kahden ylimmän kerroksen korostaminen* muusta julkisivusta poikkeavalla materiaalilla. Ylimmät kerrokset voivat hahmottaa sen lisäksi omana massanaan joko sisäänvedettyinä tai jopa isosta massasta poikkeavassa koordinaatistossa. Jätkäsaarella kahden ylimmän kerroksen korostamista verrataan konttikasaan, jolloin aihe muistuttaa alueen aiem- masta satamahistoriasta. Leinelässä tornimaiset tehostevärein käsitellyt "*aksentit*" työntyvät noin kolme metriä julkisivupinnan ulkopuolelle. Pasilan konepaja 2:n alueella ylimmät kerrokset on määritelty "*värikkäiksi kappale- maisiksi lamelleiksi, jotka ovat osin ulokkeena katujulkisivussa*".

Julkisen rakennuksen julkisivujen värien ja/tai materiaalien erottaminen asuin- rakennuksesta vahvistaa näiden rakennusten erilaisia käyttötarkoituksia. Täl-

löin asuinrakennusten alue ja julkisen rakentamisen korttelialue on erotettu erilaisilla julkisivumateriaaleilla, kuten Leinelän lähipalvelurakennusten korttelialueissa: *"Arkkitehtuurin tulee poiketa ympäröivän asuinrakentamisen vähäeleisestä arkkitehtuurista voimakkaamman väriytyksen ja kattomuotojen avulla"*. Kuvissa päiväkotia on esitetty *"värikkäänä"* eli julkisivuissa on useita kylläisiä värejä.

Ympäristön värit uuden alueen värien lähtökohtana toteutuu kahdella tavalla. Ensinnäkin arkkitehtuurin värien skaala sovitetaan maisemaan tai maaperään. Esimerkiksi Kruunuvuorenrannan rakennusmassat tulee liittää olemassa olevan kallion sävyihin. Toinen määrittely tapahtuu välillisesti lähiympäristöä koskevissa määräyksissä. Kuninkaantammessa alueelta louhittu kivi tulee käyttää tontilla kivimuureissa, maastonmuotoilussa tai kiveyksissä. Tämä vahvistaa alueen olemassa olevaa väri-identiteettiä. Sen sijaan Viikin graniittisen kukkulakaupungin väriskaalaksi on rajattu neljä toisiaan lähellä olevaa kylmää harmaan sävyä, joita täydentää neljä tehostesävyä. Harmaita on käytetty julkisivuissa maalattuna ja rapattuna pintana. Liian rajatun väriskaalan lopputuloksena on harmaa asuinalue, jossa graniitin sävyjen vivahteikas skaala on tyypistynyt harmauden metaforaksi.

Uuden alueen suunnittelun lähtökohtana on voinut olla myös *toisen alueen käyttäminen esikuvana*. Esimerkiksi Tuomarilan alueella on mainittu Olympiakylä alueen esikuvana. Olympiakylän pistetalojen julkisivut ovat saaneet uuden tulkinnan, mutta esikuvalla on ollut myös välillinen vaikutus värimaailmaan. Alppikylässä on sovellettu Buranon rakennusten väriperiaatetta. Siinä väri seuraa massaa, viereiset rakennukset ovat keskenään erivärisiä ja samassa rakennuksessa on lisäksi käytetty saman värin eri vivahteita ensimmäisissä ja toisissa / kolmansissa kerroksissa.

Maamerkkien korostaminen tarkoittaa sitä, että alueen maamerkin erityisyyttä painotetaan alueen muusta alueesta poikkeavaa julkisivumateriaalia. Kuninkaantammessa alueen maamerkki on pyöreä kortteli, jonka julkisivuaiheena tulee käyttää kasvillisuutta. Aurinkolahden maamerkin kattokerroksissa tulee korostaa maamerkkimäisyyttä. Lisäksi julkisivut ovat punatiiltä, kun muualla on käytettävä rapattua tiiltä.

Nimistön käyttäminen väriaiheena ja alueen orientaatioissa -periaatetta on käytetty Kuninkaantammen alueella. Sen nimistö perustuu taiteilijoiden työvälineisiin, värien valmistukseen, pigmenttiväreihin ja viheralueiden osalta kultakauden naistaitelijoiden nimiin. Seuraavat määräykset helpottavat alueella liikkumista: *"kunkin kadun detaljeissa on käytettävä sen kadun väriä"* ja *"alueen kadunnimistön väriteemat toistuvat rakennusten julkisivujen yksityiskohdissa, teemat helpottavat orientoitumista ja tekevät kaduista persoonallisia"*.

Taidestrategiaa on käytetty aineistossa ainoastaan Leinelän taidekaupunginosassa. Alueen rakentamistapaohjeet sisältävät väri- ja taidesuunnitelman. Tällöin arkkitehtikonsultin laatiman värisuunnitelman periaatteet täydentävät taiteilijan tekemillä taidesuunnitelman taideaiheilla. Ne muodostavat yhdessä kaupunkikuvallisen kokonaisuuden. Tämä poikkeaaakin useista muista tutkimuksen ulkopuolelle jääneistä prosenttitaidekaupunginosista, joissa värit pohjautuvat taidesuunnitelmaan. Tällöin taiteilija ja rakennusta suunnitteleva arkkitehti määrittelevät yhdessä rakennuksen väriytyksen kortteli- ja/tai rakennuskohtaisesti.

4.2.2. Kaavoittajan rakennusta suunnittelevalle arkkitehdille laatimia arkkitehtuuria koskevia suunnitteluperiaatteita

Aiemmin laajojen alueiden värisuunnittelututkimus on keskittynyt lähinnä alueiden ja arkkitehtuurin värisuunnitelmiin sekä väriohjeisiin. Tässä tutkimuksessa on tarkasteltu koko asemakaava-aineistoa värisuunnittelun näkökulmasta. Tärkeä tulos on, että merkittävä osa väriin vaikuttavista ohjauskeinoista tulee korttelien ja arkkitehtuurin kuvauksen kautta. Seuraavaksi on analysoitu, miten erilaiset arkkitehtuurin suunnitteluperiaatteet vaikuttavat myös väreihin.

Korttelien julkisivujen rakennusmateriaaleja ja kaupunkikuvaa on määriteltävä materiaalin tai materiaalikäsittelyn kautta. Esimerkiksi kadun puolella on käytettävä tiiltä tai slammattua tiiltä ja sisäpuolen tulee olla valkoiseksi rapattu. Tällöin tavoitteena on lisätä valon määrää. Samassa korttelissa on voitua määritellä materiaaliksi puu parvekkeiden ja ensimmäisten kerrosten julkisivuissa lämpimän vaikutelman saavuttamiseksi.

Julkisivujen värit on määriteltävä kaavatekstissä materiaalin kautta (tiili, puu, slammattu tiili, betoni, viherseinä). Näiden lisäksi erilaisilla kuvilla ja piirustuksilla on tärkeä merkitys julkisivujen väriytykselle, sommittelulle ja käytettäville materiaaleille. Esimerkiksi referenssikuvissa tai julkisivupiirroksissa on esitetty julkisivusommitelmien valeikkunat eli ikkunoiden sommitelmaa täydentävät alueet sekä laajennetut ikkuna-aiheet, kuten ikkunan tavallista isompi vesipellitys tai ikkunan alapuolella oleva julkisivun tummempi alue.

Kattojen muoto ja materiaalit vaikuttavat kaupunkikuvan väreihin sekä siihen, miltä tämä viides julkisivu näyttää kattomaisemana ylimmistä kerroksista. Etelä-Hermannissa alue näkyy kaukaa, joten kattomaisemalla on ratkaiseva merkitys alueen ilmeelle. Kruunuvuorenrannassa katot muodostavat oman kattomaisemansa, joka rinnastuu alueen kallioiseen maaperään ja siten liittyy rakennukset osaksi maisemaa. Yleisin kattojen väri on harmaa. Väriä valintaa on perusteltu sillä, että se jatkaisi Helsingin kantakaupungin

kattojen väriskaalaa. Aurinkopaneeleille ja viherkatoille on myös määritelty sallitut, suositellut tai kielletyt sijainnit. Viherkattojen väri on kuitenkin harvoin vihreä. Sen sijaan sävyt vaihtelevat vuodenaikojen ja käytettyjen kasvilajien mukaan.

Parvekkeiden muoto vaikuttaa siihen, onko havaittava väri julkisivun väri (sisäänvedetyt parvekkeet) vai muodostavatko ulkonevien tai ripustettujen parvekkeiden hahmot oman aiheensa. Parvekkeet vaikuttavat myös julkisivusommitelmaan ja massoitteeluun. Pasilan konepaja 1:ssä ”parvekkeet erotetaan pystysuunnassa visuaalisesti toisistaan omiksi kuutiomaisiksi kappaleikseen”. Parvekkeiden varjot muuttavat myös kokemusta julkisivusta eri vuorokauden ja vuodenajan mukaan.

Aineistossa on määritelty myös parvekejulkisivujen taustaseinien materiaaleja ja pintakäsittelyitä, esimerkiksi ”kevyesti petsattua vaneria tai lautaa”. 2010-luvulla on käytetty yhä enemmän lasitettuja parvekkeita. Mikäli lasin väriä ei määritellä, se voi olla lasituksen mukaan vihertävä, harmahtava, erittäin kylläinen tai sisältää graafisia elementtejä. Kokonaan lasitettu, täysin läpinäkyvä parveke paljastaa asukkaiden parvekesisustukset ja elämän osana julkisivua. Leinelässä on huomioitava ”mahdolliset heijastusvaikutukset ikkunoiden kautta sisätiloihin”. Tämä onkin tarpeellista, mikäli julkisivuissa tai parvekkeissa on käytetty hyvin kylläisiä värejä.

Julkisivujen ikkunoiden aukoituseriaatteet ilmenevät referenssi-, leikkaus- ja havainnekuvista sekä julkisivupiirroksista. Auringon paikan ja katselukulman mukaan ikkunat ovat tummia, heijastavat auringonvaloa tai muiden julkisivun värejä, tai tuovat asuntojen valon ja elämän näkyviin. Ikkunan karmit ja ikkunanpuitteet on määritelty usein harmaiksi (keskiharmaa / tummanharmaa). Pasilan konepajassa porrashuoneiden sisäseiniin on määritelty voimakkaita väripintoja, jotka lasin läpi näkyessään täydentävät julkisivujen värimaailmaa. Leinelässä porrashuoneisiin on sijoitettu taidetta, joka näkyy pimeään aikaan. Koska porrashuoneiden ja luhtiparvienvälisten valaistus muuttavat koko julkisivun värityksen pimeään aikaan, ne tulisi huomioida osana julkisivun värisommitelmaa.

Lähiympäristön, kasvillisuuden, pihojen ja puistojen kovat pintamateriaalit (asfaltti, kivituhka, kiveykset, luonnonkivi) on määritelty yleensä materiaalin kautta. Kasvillisuuden väreistä on määritelty alueita, joiden tulee olla ainavihantia, voimakkaan syysvärityksen alueita, sekä viherkattojen alueita, joiden sävyt vaihtelevat eri aikoina. Pihojen kalusteille ja leikkivälineiden väritykselle on annettu väriohjeita. Esimerkiksi Leinelässä leikkipaikkojen

kalusteille määritellään yksi 'pääväri', jota täydennetään yhdellä tai kahdella tehosteväriillä. Lisäksi värien tulee olla sopusoinnussa julkisivujen väriytyksen kanssa. Leinelässä on otettu huomioon myös muuttuva ilmasto, jolloin suositus lämpimien värien ja luonnonmateriaalien käytöstä ympäristörakentamisessa lisää talviaikaista viihtyisyyttä. Ilmastonmuutoksen vaikutuksen väriävalintoihin soisi huomioitavan laajemminkin tulevaisuudessa.

Rakennusta suunnittelevalle arkkitehdille on määrätty myös *muita suunnitteluperiaatteita*, kuten katutilan, näkymien, näkymäakselien, näkymäpäätteiden, tienristeysten, alueen sisäänkäyntien tai rakennusten päätyjen korostaminen tai ilmansuuntien ja vuodenaikojen huomioiminen varjojen muodostumisessa. Kaupunkikuvallista yhteneväisyyttä ja eri suunnittelijoiden välistä vuorovaikutusta voidaan parantaa esimerkiksi Tuomarilan alue-suunnitteluohjeen määräyksellä: *"Rakennusten väritys on sovitettava yhteen korttelialueittain siten, että rakennuslupakuvissa tai liitteissä on esitettävä julkisivun väriytyksen liittyminen viereisten tonttien väriytykseen"*. Kilterinmäessä arkkitehdille on laadittu 29 kysymyksen tarkistuslista kaupunkikuvallisen laadun varmistamiseksi. Seuraavat vaatimukset varmistavat väri-idean toteutumisen myös käytännössä: *"värejä valittaessa tulee tarkastella koodien mukaisia alkuperäisiä NCS-malleja ulkovalaistuksessa"* ja *"värien tarkistamisesta kohteessa vähintään 1 m2 värimallien avulla käyttäen isoa oikeaa materiaalia olevan värimallin avulla kohteen valaistusolosuhteissa"*.

5. Johtopäätös ja pohdinnat

Tutkimuksessa on analysoitu, millä välineillä on ohjattu neljäntoista uuden alueen värejä asemakaavassa, asemakaavan selostuksessa ja rakentamistapaohjeissa sekä millaisia värisuunnitteluperiaatteita on käytetty. Tässä luvussa esitetään tiivistetysti aineistosta analysoidut ohjaamisen välineet sekä verrataan niitä johdantokappaleen kirjallisuuteen. Lopuksi esitetään kysymyksenä, *miten kyseistä ohjaamisen välinettä voitaisiin soveltaa tulevaisuudessa*.

Ensinnäkin ohjaamisen välineet liittyvät asemakaavaprosessiin, erilaisiin dokumentteihin ja miten näitä dokumentteja sovelletaan, suunnitellaan ja suunnittelua valvotaan. Asemakaavataso värisuunnitteluprosessissa on erilaisia suunnittelun mittakaavoja. Kaitera ym. (1973) jakoivat asemakaavataso värisuunnittelun kolmeen osaan: alueelliseen (kaavarunkoinen), korttelikohtaiseen (asemakaavatasoinen) ja rakennuskohtaiseen. Tutkimuksen aineistossa löytyi myös värimäärittäjiä koskien koko aluetta, kortteleita sekä yksittäisiä rakennuksia. Kansainvälisessä väritutkimuksessa on kaksi mitakaavaa: alueellinen ja rakennusta koskeva (environmental ja architectural colour design). Rakennusta koskeva värisuunnittelu liittyy rakennuksen suun-

nitteluun käsittäen myös mahdollisesti sisätilat. Tämä tutkimus kuitenkin osoittaa, että asemakaavatason värisuunnittelu tulisi määritellä kokonaan omaksi alueekseen (urban colour design). Syynä on se, että merkittävä osa lopullisen arkkitehtuuriin vaikuttavista määräyksistä tulee arkkitehtuurin kuvauksen kautta, ei vain väriohjeista. Kaupunkisuunnittelussa olennaisia kysymyksiä ovat: *Miten ja missä vaiheessa asemakaavan suunnitteluprosessia, erilaisia selvitystöitä ja mahdollisia arkkitehtikilpailuita käsitellään myös väriä ja materiaalia osana tulevan alueen arkkitehtuuria, kaupunkikuvaa ja identiteettiä sekä miten nämä liittyvät ympäröivän alueen arkkitehtuuriin, kaupunkikuvaan ja identiteettiin?*

Toiseksi ohjaamisen sitovuuteen vaikutetaan sillä, missä asiakirjassa määritellään ja mitä. Tutkimusaineiston kaikilla neljällätoista alueella oli asemakaavassa määrityksiä materiaaleista sekä kahdeksalla alueella väreistä. Kuuden alueen asemakaavassa ei siis ollut määrityksiä väreistä, mutta näistä kahdella ja kuudella alueella kaikkiaan viitattiin myöhemmin laadittavaan rakentamistapaohjeeseen tai lähiympäristön suunnitteluohjeeseen. Siinä määriteltäisiin tarkemmin julkisivujen suunnittelusta ja/tai arkkitehtuurista ja/tai väreistä. Vantaan kahdella alueella oli vaatimus rakentamisohjeen ja lähiympäristösuunnitelman noudattamisesta. Asemakaavan selostuksen vaikuttavuutta voidaan vahvistaa tontinluovutusehdoissa, mutta ainoastaan Etelä-Hermannin alueella oli määritelty tämä periaate. Pitää kuitenkin muistaa, että tutkimuksen alueet sijaitsivat Espoossa, Vantaalla ja Helsingissä, joten tutkimuksen tulokset kertovat vain näiden kaupunkien käytännöistä. Väriohjeita laadittaessa tulisikin miettiä seuraavia näkökulmia: *Mikä on toivottu väriohjeistuksen vaikuttavuuden taso? Onko tavoitteena asemakaavan määräys, ohje tai suositus tietyistä värin tai materiaalin sävystä, vaaleudesta ja kylläisyydestä tai tietyistä väriskaalasta? Onko kyse rakennustapaohjeen tai lähiympäristöohjeen ohjeesta, suosituksesta vai toivotun arkkitehtuurin väri- tai materiaali-inspiraatiosta? Onko tarpeen vahvistaa rakennustapaohjeen sitovuutta jo asemakaavassa tai määrätä rakentamistapaohjeen käyttämisestä tontinluovutusehdoissa?*

Kolmanneksi värin ohjaaminen vaatii täsmällisiä ja oikeita värin käsitteitä, jotta kaavoittajan kaupunkikuvallinen näkemys välittyisi yksiselitteisesti. Aineistossa toivottua värin sävyä on kuitenkin määritelty usein kuvailevilla ja moniselitteisillä sanoilla. Esimerkiksi yleisesti käytetyllä sanalla 'värikäs' on kolme eri merkitystä. Nämä hyvinkin erilaiset merkitykset selviävät laajemmasta asiayhteydestä. Käsitettä 'kontrasti', adjektiivia 'kontrastinen' ja verbiä 'kontrastoida' esiintyy myös. Ongelmana on se, että tekstistä ei selviä, tarkoitetaanko jotain värikontrasteista vai arkkitehtuuriin tai sommitteluun liittyvää kontrastia. Värin määrittelyssä on oleellista seuraava: *Miten toivottu*

väri ja materiaali määritellään täsmällisin yksiselitteisin käsittein sekä tekstissä että visuaalisina värinäytteinä, väriskaaloina ja/tai värijärjestelmien avulla?

Neljänneksi tutkimuksen aineiston neljällä alueella oli laadittu erillinen värisuunnitelma. Niissä oli käytetty seitsemää erilaista kuvatyyppiä kuvaamaan tiettyä periaatetta, miten väri ja arkkitehtuuri liittyvät toisiinsa. Näiden lisäksi rakentamistapaohjeissa esiintyi kaavoittajan tai konsultin laatimia värisuunnittelun periaatteita. Värin hierarkia arkkitehtuurissa on esitetty määrittelemällä julkisivujen pääasiallinen väri ja aksentti-, tehoste- ja detaljivärit. 2000-luvun arkkitehtuurin väritrendit, kromaattisuus ja monokromaattisuus, ovat löydettävissä paitsi yksittäisistä rakennuksista, myös asemakaava-aineistoista. Näiden lisäksi oli maaväreihin ja puna-kelta-skaalaan perustuvia alueita. Mikäli alueelle laaditaan yksityiskohtaisempi värisuunnitelma, tulisi pohtia seuraavaa: *Miten kuvataan värin ja arkkitehtuurin ja ympäristö(rakentamisen) suhde esimerkiksi alueen, osa-alueiden, korttelien, rakennusten mittakaavassa ja esitetään näkemys tarvittavissa kuvamateriaaleissa, kuten asemapiirroksessa, alueleikkauksissa, katujulkisivuissa, julkisivujen värisommitelmina tai havainnekuviissa? Miten kuvataan suunnitellun alueen suhde aiempaan rakennuskantaan, paikkaan ja maisemaan?*

Viidenneksi uuden alueen väreihin vaikuttavat edellä mainittujen väriohjeiden lisäksi arkkitehtuurin, rakennusmateriaalien ja niiden pintakäsittelyn sanalliset ja kuvalliset ohjeet. Aineistosta luokiteltiin kahdeksan erilaista arkkitehtuurin kuvatyyppejä. Erilaisten referenssikuvien vaikutus on merkittävä, sillä asemakaava-aineiston arkkitehtuurin trendit voivat vaikuttaa vielä yli 20 vuoden päähän. On myös alueita, joissa ei ole lainkaan väriohjeita. Silloin värin ohjausvaikutus tapahtuu ainoastaan arkkitehtuurin, korttelien, rakennusten julkisivujen ja lähiympäristön sanallisten materiaalikuvausten sekä visuaalisen materiaalin kautta. Materiaalipohjaisessa värisuunnittelussa kunkin materiaalin oma mahdollinen väriskaala vaikuttaa lopulliseen väriin. Kaikkea visuaalista ohjausta koskevat seuraavat kysymykset: *Millaisin kuvatyypein ohjataan uuden alueen kaupunkikuvaa ja arkkitehtuuria? Miten näissä kuvissa on esitetty julkisivujen värit ja materiaalit? Tukevatko erilaiset kuvatyypit johdonmukaisesti samaa kaupunkikuvallista tavoitetta?*

Toiseen tutkimuskysymykseen eli siihen, millaisia värisuunnitteluperiaatteita on käytetty asemakaavatasolla, löytyi aineistosta kahdenlaisia vastauksia. Ensinnäkin kaavoittajat ovat käyttäneet neljäätoista erilaista värisuunnittelun periaatetta. Ne koskevat koko aluetta tai rakennuksia. Näistä mainittakoon esimerkiksi liittäminen ympäröivään alueeseen, alueen jakaminen pienempiin osiin, rakennuksen värin suhde rakennuksen massaan, maamerkkien korostaminen ja taidestrategia. Tehokkain tapa tuottaa ihmisen mittakaa-

vaista ympäristöä ja välttää monotonisia liian suuria alueita, on jakaa uusi asuinalue useampaan osa-alueeseen, joilla on oma väriin ja/tai materiaaliin pohjautuva identiteetti. Näiden lisäksi kaavoittaja on määritellyt arkkitehdille alueen arkkitehtuurin suunnitteluperiaatteita, jotka vaikuttavat myös välillisesti lopulliseen väriin ja materiaaliin. Nämä arkkitehtuurin tai materiaalin kautta tulevat suunnitteluperiaatteet liittyvät esimerkiksi korttelialueisiin, julkisivuihin, kattoihin, parvekkeisiin, ikkunoihin, porrashuoneisiin ja lähiympäristöön. Siksi ne vastaavat Serran värisuunnittelustrategiaa, jossa väri on osa rakennuksen suunnittelua tai sommitelmaa.

Tutkimuksen aineistossa käytetyt värisuunnitteluperiaatteet vastaavat laajemminkin Serran aiemmin määrittelemiä rakennuksen värisuunnittelustrategioita. Serran mukaan kaupunkimaisemassa uudet rakennukset voidaan yhdistää kolmella tavalla: sulauttamalla, harmonisoimalla tai kontrastoimalla niiden väritystä. Tässä on kyse kaavoittajan käyttämästä ensimmäisestä suunnitteluperiaatteesta, eli miten uusi alue liitetään ympäröivään alueeseen. Aineistosta löytyi useita keinoja määrittellä värin suhdetta joko rakennuksen massaan tai julkisivuihin, kuten kahden ylemmän kerroksen korostaminen tai ”monokromaattinen monoliitti”. Asemakaavassa julkiselle rakennukselle ja asuinrakennuksille on määritelty eri julkisivujen materiaali, jolloin se vastaa Serran tekstuuriin tai materiaaliin liittyvää strategiaa, jonka avulla vahvistetaan rakennuksien erilaisia luonteita. Mikäli ohjeet koskevat ainoastaan julkisivujen materiaalia, jää värin laajemmat mahdollisuudet käyttämättä. Vaikka materiaalipohjaisessa värisuunnittelussa voidaan määrittellä esimerkiksi vaalea rappaus, niin värillä on Serran mainitsema oma itseisarvonsa. Tällä hän tarkoittaa väriä itseään, sen väriyhdistelmiä, sävyjä, lämpötiloja, rytmiä, sommitelmia sekä erilaisia historiaan tai kulttuuriin liittyviä viittauksista.

Tutkimuksen aineistosta löytyi runsaasti erilaisia väriin liittyviä suunnitteluperiaatteita ja niiden alatyyppejä. Voisi jopa väittää, että kukin kaavoittaja on joutunut etsimään omat tapansa määrittellä väriä suomenkielisen kirjallisuuden puuttuessa. Mikäli *Kaupunkisuunnittelu ja asuminen* -oppikirjoista (Jalkanen ym., 1997, 2020) otetaan vielä uusintapainos, värisuunnittelua koskeva luku tulisi päivittää nykyistä tutkimustietoa vastaavaksi. Myös arkkitehtikoulutuksen pitäisi sisältää värin perusopetusta ja koulutusta värisuunnittelusta. Värisuunnitteluun liittyy tutkimusta sekä suunnittelumenetelmiä, joiden avulla toivottu värin sävy suunnitellaan ja määritellään. Esimerkiksi pieni värimalli ei vastaa kokemusta väristä kolmiulotteisen rakennuksen julkisivussa erilaisissa valaistusolosuhteissa. Myös ammatissa toimiville kaavoittajille tulisi järjestää lisäkoulutusta.

Tämän tapaustutkimuksen aineistona on ollut neljätoista pääkaupunkiseudulla sijaitsevan uuden alueen asemakaavat, asemakaavan selostukset ja rakentamistapaohjeet. Niitä on tutkittu värisuunnittelun näkökulmasta sisältöanalyysin, havaintokävelyiden ja täydentävien haastatteluiden avulla. Kuusi analyysikierrosta käsittävä tutkimusprosessi on ollut erittäin hidas ja työläs. Toivottavasti tämän artikkelin luokittelu sekä uudet käsitteet helpottavat tulevia asemakaavatason värisuunnittelun ja kaupunkikuvan tutkimuksia. Silloin olisi suositeltavaa käyttää tietokonepohjaista analyysimenetelmää, jolla tekstiä ja kuvia sisältävän aineiston saisi kerättyä ja koodattua. Vaikka tutkimuksen tarkoitus on ollut tutkia asemakaavatason värisuunnittelua sekä väriohjeistuksen välineitä ja värisuunnittelun periaatteita, se on johtanut laajemminkin kaupunkisuunnittelun ja kaupunkikuvan ydinkysymysten äärelle. Koska merkittävä osa värin ohjausvaikutuksesta tulee arkkitehtuurin kuvauksesta, ei vain väriohjeista, värin tulisi olla mukana kaupunkisuunnittelussa alusta asti, ei Herneojan kuvaamana kokonaisuudesta irrallisena ja myöhemmin lisättävänä kalvona.

Aineistossa kaupunkikuvalla, kaupunkikuvallisilla tekijöillä ja arvoilla on tarkoitettu useita eri asioita, jotka koskevat aluetta, rakennuksia, historiaa tai julkisivuja. Vaikka jopa lakitekstissä viitataan kaupunkikuvaan, käsite vaatisi laajaa tutkimusta: mitä sillä tarkoitetaan missäkin yhteydessä. Tutkimus on myös osoittanut, että asemakaavan vaikuttavuus kaupunkikuvaan riippuu muun ohessa kaavoittajan suullisesta ohjauksesta sekä kaupunkien monialaisten ryhmien ja rakennusvalvonnan ohjauksesta. Näiden merkitystä tulisi tutkia lisää. Kumppanuuskaavoitushankkeet, taidekaupunginosat, rakennuksen värisuunnittelu ja asemakaavatason valaistussuunnittelu ansaitsivat myös oman tutkimuksensa.

Ajankohtaiseen keskusteluun asemakaavan joustavuudesta ja velvoittavuuden vähentämisestä tutkimus antaa ehkä yllättävänkin tuloksen. Värin näkökulmasta ei ole kyse esimerkiksi tiilien saumojen väreistä tai siitä, että asemakaavassa pitäisi olla runsaasti yksityiskohtaisia määräyksiä. Koko keskustelussa pitäisi ottaa iso askel taaksepäin. Värin ja värisuunnittelun näkökulmasta oleellista on, mikä on ihmisen kokemus, uuden alueen identiteetti ja määritely kaupunkikuva alueen, korttelin ja rakennuksien skaaloissa, sekä miten nämä liittyvät aiempaan kaupunkirakenteeseen, arkkitehtuuriin ja ympäristöön laajemmin. Kyse ei ole yksittäisten rakennusten värien yksityiskohtaisesta määrittelystä vaan vahvasta ja määrätietoisesta kaupunkikuvallisesta näkemyksestä sekä siitä, miten tämä näkemys artikuloidaan eri dokumentteihin rakennusta suunnittelevan arkkitehdin reunaehdoiksi ja inspiraatioksi. Tämä tutkimus osoittaa, että on runsaasti erilaisia keinoja

ja välineitä ohjata väriä sekä toivottua kaupunkikuvaa ja arkkitehtuuria laajemmin. Mikäli väriin liittyviä ohjeita on niukasti asemakaava-aineistossa, lisääntyy kaavoittajan suullisen ohjauksen, rakennusvalvonnan ja kaupunkien monialaisten ohjausryhmien merkitys määräysten ja ohjeiden toteuttamisessa. Jos asemakaavassa ei ole lainkaan materiaaleihin ja väreihin liittyviä kaupunkikuvallisia ohjeita, ei niihin voida vedota myöhemminkään. Tällöin kaavoittajan lakisääteinen vastuu tuottaa laadukasta ympäristöä valuu rakennuttajien käsiin ja menetetään asemakaavan mahdollisuus määrittellä alueen kaupunkikuva ja sen värejä. Toivottavasti tämän tutkimuksen tuottamat ohjaamisen välineet ja suunnittelustrategiat auttavat kaavoittajia ja konsultteina toimivia arkkitehteja heidän työssään sävykkään, laadukkaan ja esteettisesti kestäväan ympäristön suunnittelussa.

Kiitokset

Tutkimus ei olisi toteutunut ilman Suomen Kulttuurirahaston, Alfred Kordeinin säätiön, Otto A Malmin lahjoitusrahaston, Taiteen edistämiskeskuksen, Suomalais-norjalaisen kulttuurirahaston sekä Greta ja William Lehtisen säätiön tukea. Harald Arnkil, Ranja Hautamäki, Pentti Kareoja ja Kimmo Lapintie ovat antaneet arvokkaita kommentteja käsikirjoituksesta. Kiitän myös nimettömiä vertaisarvioijia heidän ehdotuksistaan artikkelin parantamiseksi.

Kirjallisuus

- A 895/1999.** Maankäyttö- ja rakennusasetus, 1§, momentti 5; 4§. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990895>. [Ladattu 12.1.2023].
- Angelo, K. & Booker, A.** (2018). S>C – Proposing a formula for Harmonic Urban Colour Composition. Teoksessa *AIC Lisboa 2018, Colour & Human Comfort, Proceedings of the International Colour Association (AIC) Conference 2018*, 59–64.
- Arnkil, H.** (2021). *Värit havaintojen maailmassa*. (2. uudistettu laitos). Aalto-yliopiston taiteiden ja suunnittelun korkeakoulu. Espoo: Aalto ARTS Books. 70–71, 93–115, 242–243, 242–253, 292, 293–294.
- Booker, A. & Angelo, K.** (2017). *Greying Norway: Influences and Drivers Examined Through a Discourse in the Popular Norwegian Press, Social Media, and Commercial Promotion*. Teoksessa Schindler, V. M & Griber, Y.A. (toim.) *Environmental Colour Design: Theory and Practice; Social Transformations*. Smolensk State University Press, 96–109.
- Brino, G.** (2009). *Italian City Colour Plans (1978–2007)*. Teoksessa Porter, T. & Mikellides. (toim.) *Colour for Architecture Today*. Routledge, Taylor & Francis, 30–35.
- Caivano, J. L.** (2006). Research on Color in Architecture and Environmental Design: Brief History, Current Developments, and Possible Future. *Color Research and Application*, 31(4), 350–363. <https://doi-org.libproxy.aalto.fi/10.1002/col.20224>
- Dictionary.com.** (2023) Cityscape. <https://www.dictionary.com/browse/cityscape>. [Ladattu 12.1.2023].
- Efimov, A.** (1992). *The Colour of Moscow*. Teoksessa Taverne. E. & Wagenaar, C. (toim.) *The Colour of the City*. Laren: V+K Publishing, 30–55.

- Fridell Anter, K.** (2000). *What colour is the red house? Perceived colour of painted facades*, [väitöskirja, Kungliga Tekniska högskolan], 40.
- Fridell Anter, K. & Svedmyr, Å.** (2004). *Mikä talolle väriksi?* Helsinki: Hakkuri, 53–95.
- Hernoeja, A.** (1998). Värin käsitteestä arkkitehtuurissa. Näkökulmia kulttuurisesti elettyyn väriin. Oulun yliopisto, Arkkitehtuurin osasto julkaisu 25. [Lisensiaattityö], 89–90.
- Helsingin värikaava** (2012). Helsingin kaupungin rakennusvalvontavirasto. <https://www.hel.fi/static/rakvv/varikaava/index.htm>. [Ladattu 12.1.2023].
- Hernández-Cros, J., E.** (1992). The restoration project and colour study for the façades of Barcelona's La Rambla. Teoksessa Taverne, E. & Wagenaar, C. (toim.) (1992). *The Colour of the City*. Laren: V+K Publishing, 96–107.
- Itten, J.** (1970). *Värit taiteessa*. Helsinki: Kustannus Oy Taide, 33–63.
- Jalkanen, R., Kajaste, T. Kauppinen, T., Pakkala, P. & Rosengren, C.** (2. uudistettu painos 2017, 2020). *Kaupunkisuunnittelu ja asuminen*, Helsinki: Rakennustieto Oy, 14, 126–128. [Edelliset painokset, Jalkanen, R., Kajaste, T. Kauppinen, T. & Pakkala, P. *Asuinalue-suunnittelu 1990*, *Asuinalue-suunnittelu*, 2. uudistettu painos 1997, 3. painos 2004].
- Jokiniemi, E. & Davies, N.** (2012). *Kuvitettu rakennus-sanakirja suomi-englanti-suomi, Illustrated building Dictionary Finnish-English-Finnish*, Helsinki: Rakennustieto Oy, 948.
- Kaitera, H., Karttunen, H. & Kytömäki, J.** (1973). Värit asuntoalueilla. Espoo: Otapaino, 3, 8, 12, 16–20, 54–55, 54–60.
- Kaji-O'Grady, S.** (2014). From Monopoly to Jean Nouvel's serpentine Pavilion: Monochromatic Buildings and Rooms. *Architectural theory Review*, 19 (2), 141–153. <https://doi.org/10.1080/13264826.2014.967329>
- Krieger, A.** (2010). A Bit of colour doesn't hurt. Teoksessa Dohert, G. (toim.) *New Geographies 3: Urbanisme of colour*, Harvard University Press, 123.
- Lancaster, M.** (1992). Norwich: A Colourful City. Teoksessa Porter, T. & Mikellides. (toim.) Teoksessa Taverne, E. & Wagenaar, C. (toim.) *The Colour of the City*. Laren: V+K Publishing, 12–29.
- Lancaster, M.** (1996). *Colourscape*, London: Academy Editions, 6-7, 88-101.
- Lancaster, M.** (1997). Colour me beautiful, *PlanningWeek*, 5(2), 16.
- Lenclos, J-P & Lenclos D.** (1982). *Couleurs de la France, Maisons et Paysages*. Editions du Moniteur.
- Lenclos, J-P & Lenclos D.** (1995). *Couleurs de l'Europe, Géographie de la Couleur*. Editions du Moniteur.
- Lenclos, J-P & Lenclos D.** (1999). *Couleurs du monde, Géographie de la Couleur*. Editions du Moniteur.
- Lenclos, J-P & Lenclos D.** (2004). *Colors of the world, a geography of colour*. W. W. Norton & Company, Inc.
- Lenclos J-P.** (2009). *The Geography of Colour*. Teoksessa Porter, T. & Mikellides, B. (toim.) *Colour for Architecture Today*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis, 39-44.
- Lange, B.** (1996). *KØBENHAVNS FARVER, Tradition og fornyelse*. Kunstakademiets Arkitektiskolens Forlag.
- Malmberg, L.** (20.10.2018). Asemakaava määrää tiilien sauman väristä, toinen pakottaa rakentamaan 3,2 metriä korkean pergolan – Miksi Helsinki käsiohjaa rakentamista. *Helsingin Sanomat*, <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000005870772.html> [Ladattu 12.1.2023].
- Manner, M.** (30.5.2017). Kaupungit muuttuvat päteiksi – osa suurkaupungeista voi tulevaisuudessa olla 8 astetta lämpimämpiä. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/ulkomaat/art-2000005232757.html>. [Ladattu 12.1.2023].
- McLachlan, F.** (2012). *Architectural Colour in the Professional Palette*, London and New York: Routledge, Taylor & Francis Group, 25–27, 182–183.
- McLachlan, F., Neser, A. M., Sibillano, L., Wenger-Di Gabriele, M. & Wettstein, S.** (2015). *Colour Strategies in Architecture*, Basel: Schwabe Verlag in association with Zürich: Haus der Farbe, 9–10, 117–118, 119–120.

- Nemcsics, A.** (1992). Budapest: The Coloroid System. The Colour Scheme of the Buda Castle District. Teoksessa Taverner, E. & Wagenaar, C. (toim.) *The Colour of the City*. Laren: V+K Publishing, 56–67.
- Pitz, H.** (1992). Colour in 1920s Housing Estates in Berlin. Teoksessa Taverner, E. & Wagenaar, C. (toim.) *The Colour of the City*. Laren: V + K Publishing, 124–135.
- Pusa, U.** (1989, 6. muuttumaton painos. 1. painos. 1967). Väri – Muoto – Tila. Espoo: Otakustantamo.
- Pyykkö, S.** (2019a). Creating a chromatic atmosphere: The colour design process of the new Koivusaari neighbourhood in Helsinki. *Journal of the International Colour Association*, 23(1), 3–14.
- Pyykkö, S.** (2019b). Väriin käyttämisestä sävyjen suunnitteluun. *Arkkitehti*. 4/2019, 27–28.
- Rehsteiner, J., Sibillano, L. & Wettstein, S.** (toim.) (2010). *Farbraum Stadt: Box ZRH*. Haus der Farbe, Zürich: Kontrast.
- Räisänen, K.** (22.3.2018). Työryhmä: Pula asunnoista ja liian tarkat määräykset nostavat asumisen hintaa – Kaavoitukseen pitäisi saada lisää luovuuutta. *Helsingin Sanomat*. <https://www.hs.fi/talous/art-2000005613521.html>. Ladattu 12.1.2023.
- Serra, J.** (2013). Three Color Strategies in Architectural Composition. *Color Research and Application*, 38(4), 238–250. <https://doi.org/10.1002/col.21717>
- Serra, J.** (2019). *Color for Architects*. New York: Princeton Architectural Press, 54–65, 72–90, 140–153, 141–142. <https://doi.org/10.1002/col.22667>
- Schindler, V. M.** (2005). Colour as Vocation: Werner Spillmann's Contribution to Environmental Colour Design. *Color Research and Application*, 30 (1), 53–65. <https://doi.org/10.1002/col.20075>
- Smedal, G.** (2009a). The Longyearbyen Project: approach and method. Teoksessa Porter, T. & Mikellides. (toim.) *Colour for Architecture Today*. London and New York: Routledge, Taylor & Francis, 73–77.
- Smedal, G.** (2009b). *Longyearbyens farger – veien vidrere = The Colours of Longyearbyen – An Ongoing Project*. Bergen: Eget forlag John Grieg AS.
- Spillmann, W.** (2009). Unity in Diversity at Kirchsteigfeld, Potsdam. Teoksessa Porter, T. & Mikellides. (toim.) *Colour for Architecture Today*. London and New York: Routledge, 36–38.
- Svahn, N.** (10.9.2020). "Hyvin räikeät värit eivät ole niitä kestävimpiä", toteaa aluearkkitehti – silti 2010-luvun asuinalueita on väritetty niin paljon kuin tuubista tulee. *Yle*. <https://yle.fi/a/3-11532253>. [Ladattu 12.1.2023].⁵
- Tagliasacchi, G.** (1992). Metropolis: The Recolouring of the City; Reflection and Chronicle. Teoksessa Taverner, E. & Wagenaar, C. (toim.) *The Colour of the City*. Laren: V+K Publishing, 68–83.
- Taverner, E.** (1992). The Origins, scope and organization of the colour plan for Barcelona, 1986–1991. Teoksessa Taverner, E. & Wagenaar, C. (toim.) *The Colour of the City*. Laren: V+K Publishing, 92–95.
- Taverner, E. & Wagenaar, C.** (toim.) (1992). *The Colour of the City*. Laren: V+K Publishing, 7.

Artikkelissa käytetyt täydentävät haastattelut:

- T. Hakala**, yksikön päällikkö, Etelä-Hermanni ja Kalasatama, 13.2.2017.
- P. Kareoja**, professori, arkkitehti, alueiden värisuunnittelija / Suurpelto I ja II, konsultti, Pasilan konepaja 2, rakennuksen suunnittelija / Aurinkolahti ja Kuninkaantammi, ARK-House Arkkitehdit Oy, 14.11.2017.
- S. Tyynilä**, projektipäällikkö, Kuninkaantammi, 6.2.2017. (Titteli haastattelun aikana)

---

⁵ Lähteen alussa on video, jossa näkyvät aineiston kohteet Pasilan konepaja 1 ja 2 sekä Jätkäsaari.

Liite 1: Tutkimuksessa käytetyt asemakaava-aineistot

Pääasialliset lähteet **lihavoidulla**. Mikäli asemakaavakartassa tai asemakaavan selostuksessa on ollut määräyksiä väreistä tai materiaaleista tai määräystä rakennustapaohjeen noudattamisesta, se on mainittu *kursiivilla*. Rakentamistapaohjeiden kohdalla on maininta tontinluovutusehdoista sekä mahdollisesta alueellisesta värisuunnitelmasta tai siitä, onko muita määräyksiä väreistä. Liite jatkuu sivuilla 43–48.

TUTKIMUKSESSA KÄYTETTY ALUEEN NIMI	
Asemakaavakartta ja sen merkinnät sekä asemakaavan selostus	Rakentamistapaohjeet ja mahdolliset värisuunnitelmat
ALPPIKYLÄ, Helsinki	
41. kaupunginosa Suurmetsä (Alppikylä), asemakaavakartta, piirustus 11370. Päivätty 16.12.2004. <i>Määräyksiä materiaaleista. Rakennusten pitää olla värillisiä.</i> Alppikylä. 41. kaupunginosa Suurmetsä. Asemakaavan ja asemakaavan muutoksen selostus. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto. Asemakaavaosasto 2004:11370. Päivätty 16.12.2004. <i>Sisältää runsaasti havainnekuvia eri talotyypeistä.</i>	Alppikylä, rakentamistapaohje, Kaupunkisuunnitteluvirasto, Asemakaavaosasto 31.5.2007. <i>Määräyksiä materiaaleista. Ei erillistä alueellista värisuunnitelmää, mutta luvussa 'Alppikylän värimaailma' esitelty väri- ja värinkäytön periaatteita sekä lisäksi sävyistä väriskaalasta, intensiteetistä, kontrasteista, detaljeista ja katoista. Sisältää havainnekuvia ja referenssikuvia.</i>
ETELÄ-HERMANNI, Helsinki	
Etelä-Hermanni, asemakaavan muutoksen nro 10900 selostus, Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston kaavoitusosasto, 2000:10900. Päivätty 30.11.2000. <i>Ei mainintaa väreistä, ainoastaan materiaalista. Lähiympäristön suunnitteluohjeessa tullaan tarkemmin määrittelemään julkisivujen suunnittelulle sekä myös kattomuodoille asetettavat tavoitteet.</i>	Etelä-Hermanni, asuinkortteleiden ja julkisten alueiden lähiympäristön suunnitteluohje, hyväksytty Kaupunkisuunnittelulautakunnassa 15.4.2004 Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, Asemakaavaosaston selvityksiä 2004:5. (Asemakaava hyväksytty 8.11.2001.) <i>Ei erillistä alueellista värisuunnitelmää, mutta sisältää määräyksen käytettävien värien sävyistä, vaaleudesta ja kromaattisuudesta ja kielletyt sävyt, sekä kolme visuaalista väriskaalaehdotusta, joista yksi käsittelee kattojen värejä. Myös määräykset julkisivuista ja lähiympäristön pintamateriaaleista. Tontinluovutusehdoista määrätään: "Kiinteistölautakunta liittää tämän ohjeen tontinluovutusehtoihin tontin vuokraaja tai ostajaa velvoittavaksi".</i>

JÄTKÄSAARI, Helsinki

(Hietasaari on ensimmäinen Jätkäsaaren osayleiskaava-alueen voimaantulleista asemakaavoista)

Asemakaavakartta. 20. kaupunginosa Länsisatama, piirustus 11770, osa 1. Päiväty 7.2.2008.

Määräyksiä materiaaleista ja väreistä.

Jätkäsaarenkallio ja Hietasaari. 20. kaupunginosa Länsisatama, asemakaavan ja asemakaavan muutoksen selostus, Helsingin kaupunki. Kaupunkisuunnitteluvirasto, Asemakaavaosasto. 2009:11770. Päiväty 7.2.2008.

Rakennusten arkkitehtuurista laaditaan jatkosuunnitteluohjeet. Alueelle tullaan laatimaan korttelikohtaiset rakentamistapaohjeet. Sisältää runsaasti havainnekuvia korttelikilpailuehdotuksista. Ei mainintaa väreistä tai materiaaleista.

Hietasaari, Hietasaaren rakentamistapaohje, Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisu 2010:7. ISBN 978-952-223-807-8.

Ei erillistä alueellista värisuunnitelmaa. Luvussa '4.8. Värit' sekavat moniselitteiset ohjeet toivotuista sävyistä.

KALASATAMA, Helsinki

Sörnäistenniemi, 10. kaupunginosa Sörnäinen, asemakaavakartta, 11780. Päiväty. 27.3.2008.

Määräyksiä materiaaleista.

Sörnäistenniemi, 10. kaupunginosa Sörnäinen, vesialue, asemakaavan muutoksen selostus NRO 110780, Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, Asemakaavaosasto, 2008:11780. Päiväty 27.3.2008.

Ei määräyksiä väreistä eikä julkisivujen materiaaleista.

Ei rakentamistapaohjetta tai erillistä alueellista värisuunnitelmaa.

KILTERIMÄKI, Vantaa

Myyrmäki, Vantaan kaupunki, kaupunginosa 15, asemakaavan muutos. Korttelin 15800–15805. Kaava-alueen numero 001820. Kaavakartta. Kaavamääräykset, Vantaan kaupunki. Päiväty 18.5.2005.

Määräyksiä julkisivujen materiaaleista. Toteuttamisessa on noudatettava rakentamisohjetta ja lähiympäristösuunnitelmaa.

Myyrmäki, Kilterinmäki / Fortum Power and Heat Oy, asemakaavan muutoksen selostus ja tonttijaon muutos, joka koskee 18.5.2005 päivättyä asemakaavakarttaa nro 001820. Vantaan kaupunki, kaupunginosa 15, korttelit 15800–15805 sekä katu- ja virkistysalueet. Päiväty 18.5.2005.

Huom. käytetyn aineiston jälkeen kortteleille 15800 ja 15805 on laadittu uusi kaavamuuos.

Asemakaavan muutokseen liittyy sopimus, jonka mukaan maanomistajan tulee laatia Kilterinmäen lähiympäristösuunnitelma ja rakentamisohje valaistussuunnitelmineen yhteistyössä kaupungin kanssa.

Kilterinmäki, Lähiympäristösuunnitelma ja rakentamistapaohje / osat 1, 2 ja 3. Päiväys 27.10.2005. Vantaan kaupunki. Kaupunginosa 15. Korttelit 15800–15805 sekä katu- ja virkistysalueet, Asemakaavan muutos nro 001820. Konsultit: Arkkitehtitoimisto A-konsultit Oy, Maisema-arkkitehdit Byman & Ruokonen, Vesa Honkonen arkkitehdit Ky, Ralexnet Oy.

Osa yksi sisältää määrytyksiä lähiympäristön materiaaleista ja väreistä. Osa kaksi sisältää määrytyksiä julkisivuista, materiaaleista ja väreistä. Osassa kolme värisuunnitelma ja valaistussuunnitelma.

KRUUNUVUORENRANTA, Helsinki	
<p>Kruunuvuori, asemakaavan muutoksen selostus. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, asemakaavaosasto 2015:12330. Päiväty 3.11.2015. Huom. Asemakaava ja asemakaavan muutos on kumottu AK, asuinkerrostalojen korttelialueiden 49317 ja 49318 osalta. (Korkein hallinto-oikeus 30.10.2020 t 4164).</p> <p>Selostuksen liitteenä korttelikortti-muodossa olevat rakentamistapaohjeet alkaen s. 32. Määritelmiä materiaaleista, värien sävyistä ja tummuusasteista. Sisältää runsaasti konsultin laatimia alueleikkauksia, aluejulkisivuja ja havainnekuvia.</p>	<p>Rakennus, korttelit 49316, 49317, 49318 ja 49219 ja 49320 ja 49321 ja 49322, 49323 ja 49325. Piha ja katu, kortteli 49316, 49317, 49318 ja 49319 ja 49320 ja 49321 ja 49322, 49323 ja 49325. Aukio, Porraskoroja ja Kruunulaituri.</p> <p>Määritelmiä materiaaleista, värien sävyistä ja tummuusasteista. Ei erillistä alueellista värisuunnitamaa.</p>
KUNINKAANTAMMI, Helsinki	
<p>Kuninkaantammi, keskusta, asemakaava ja asemakaavan muutoksen selostus.</p> <p>Asemakaava- ja asemakaavan muutokartta. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, Asemakaavaosasto 2012:12150. Päiväty 11.9.2012.</p> <p>Asemakaavakartta sisältää määräyksen käyttävistä julkisivujen, kattojen väreistä ja detaljien väreistä, jos kadun nimessä on väri. Julkisivujen tulee olla rapattu tai slammattu. Selostuksen liitteenä konsulttien laatimia ehdotuksia. Asemakaavan jatkosuunnittelusta määrätty seuraavasti: "Jatkosuunnittelun aikana on neuvoteltu alueen maanomistajien ja eri hallintokuntien kanssa ja kaavaluonnoksen asuntokorttelien ratkaisuja on tarkistettu maanomistajatahon konsulttien laatimien viitesuunnitelmien perusteella."</p>	<p>Ei rakentamistapaohjetta eikä erillistä alueellista värisuunnitamaa.</p>
LEINELÄ, Vantaa	
<p>Leinelä 1. Asemakaava. Kaupunginosa 70, Koivukylä. Katu- ja virkistysalueet. Kaava-alueen numero 700400. päiväys 19.3.2008. Määräyksiä julkisivujen materiaaleista ja kattojen väreistä.</p> <p>"Toteuttamisessa on noudatettava lähiympäristösuunnitelmaa ja rakentamisohtetta, johon sisältyy väritys-suunnitelma. Alueella tulee toteuttaa ympäristötai-detta lähiympäristösuunnitelman ja rakentamisohtjeiden mukaisesti."</p> <p>Leinelä 1, asemakaava, 700400, Vantaan kaupunki, Kaupunkisuunnittelu, Asemakaavoitus. Asemakaavan muutoksen selostus, A1:2008. Päiväty 19.3.2008.</p> <p>Määräyksiä julkisivujen materiaaleista, väreistä ja värien käytöstä.</p>	<p>Leinelä 1, rakentamisohtje, korttelit 70110-70115 ja 70118-70120 sekä osa korttelista 70116. 18.11.2008. Vantaan kaupunki, Leinelän kehitys Oy. Suunnittelijakonsultit: Arkkitehdit Anttila & Rusanen Oy, Arkkitehtitoimisto Hannu Jaakkola, Arkkitehtitoimisto Ulpu Tiuri Oy, Adactive Oy, Arkkitehtiryhmä A6 Oy, Arkkitehtitoimisto Petri Rouhiainen Oy, Ramboll Oy.</p> <p>Sisältää värisuunnitelman, jonka on laatinut Arkkitehtitoimisto Ulpu Tiuri Oy. Taiteen yleissuunnitelman korttelialueille on laatinut taidemaalari Markku Pääkkönen ja taiteen yleissuunnitelman yleisille alueille Vesa-Pekka Rannikko. Rakentamisohtje sisältää kaavamääräykset ja miten niitä sovelletaan. Väriin liittyminen arkkitehtuurin esitetty useilla eri tavoilla.</p>

PASILAN KONEPAJA, OSA-ALUE 1, Helsinki

Asemakaavakartta. 22. kaupunginosa, Vallila, osa korttelia 390, asemakaavan muutos, piirustus 11360. Päivätty 9.12.2004.

Määräyksiä materiaaleista sekä porrashuoneiden seinien kirkkaista väleistä.

Pasilan konepaja, osa-alue 1, asemakaavan muutoksen selostus. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, Asemakaavaosasto, 2004:11360. Päivätty 9.12.2004.

Määräyksiä materiaaleista ja kirkkaista väleistä sekä lähiympäristön väleistä ja materiaaleista. Selostus sisältää myös havainnekuvia.

Pasilan konepaja, osa-alue 1, Lähiympäristön ja valaistuksen suunnitteluohje, Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2005:15.

Suunnittelijakonsultti: Arkkitehtitoimisto Nurmela-Raimoranta-Tasa Oy.

Määräys julkisivuista (paikalla muurattu perinteisen värinen punatiili) ja ohje värillisistä metallipinnoista, jotka muodostavat 'taideakselin'. Ei erillistä alueellista värisuunnitelmaa, mutta aluejulkisivuissa, leikkauksissa ja havainnekuviissa kuvattu, miten väri ja arkkitehtuuri liittyvät toisiinsa. Myös ympäristörakentamisen materiaalit ja osittain myös sävy ja tummuusaste mainittu. Sisältää myös valaistussuunnitelman, jossa korostettu väripintoja.

PASILAN KONEPAJA, OSA-ALUE 2, Helsinki

Asemakaavakartta. 22. kaupunginosa, Vallila, osa korttelia 390. Asemakaavan muutos. Piirustus 11630. Päiväys 21.12.2006.

Määräyksiä materiaaleista, väleistä ja porrashuoneiden sisäseinien kirkkaista väleistä.

Kortteille, puisto- ja katualueille on laadittava yhtenäinen lähiympäristösuunnitelma sekä erillinen valaistus suunnitelma.

Pasilan konepaja, osa-alue 2, asemakaavan muutoksen selostus. Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, Asemakaavaosasto, 2006:11630. Päivätty 21.12.2006.

Selostus sisältää myös havainnekuvia.

Pasilan konepaja, osa-alue 2, rakennustapaohje ja valaistussuunnitelma, Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston julkaisuja 2008:14.2009. ISBN 978-952-223-293-9.

Konsultti: ARK-house arkkitehdit Oy.

Ei erillistä alueellista värisuunnitelmää, mutta havainnekuviissa esitetty toivottu väriskaala ja suunnitteluperiaatteet, miten väri liittyy arkkitehtuuriin. Sisältää valaistussuunnitelman periaatteet.

SUURPELTO, Espoo

Suurpelto I, Asemakaava. Asemakaavan muutos. Espoon kaupunkisuunnittelukeskus. Asemakaavayksikkö. 29.4.2004, "Kortteleissa 21026 21030, 21037, 21039 ja 2101 toimistorakennusten tulee muodostaa korttelikohtaisesti kokonaisuus, jossa rakennusten massoittelu, julkisivut sekä värit ja materiaalit ovat yhteensopivia". Lisäksi määräyksiä julkisivujen materiaaleista. Alueella on useita korttelikohtaisia kaavoja ja niiden muutoksia.

Suurpelto I, korttelisuunnitelma, asemakaavan muutos – alue 330406. Korttelit 210 ja 21183.

Suurpelto, asemakaavan muutos. 11.5.2015. Piirustus nro. 6901.

Suunnittelijakonsultit: Optiplan Oy ja Arkkitehtityöhuone APRT Oy.

Huom. Sisältää korttelin uuden väristyssuunnitelman, jossa on osin sovellettu aiemmin tehtyä Suurpellon I ja II alueiden väristyssuunnitelmaa.

Suurpelto, korttelisuunnitelma ja rakennusta-paohjeet. Kortteli 21028, tontit 1–12 ja kortteli 21047, tontit 1–3. 1.9.2008.

Suunnittelijakonsultti: Arkkitehtitoimisto Lehto Peltonen Valkama Oy.

Sisältää määräyksiä väreistä.

Suurpelto I ja II asemakaava-alueiden väristys-suunnitelma. 29.9.2010.

Suunnittelijakonsultti: ARK-House Arkkitehdit Oy.

TUOMARILA, Espoo

Tuomarila III, Kulovalkea, asemakaavan muutos. Piirustus n:o 6278. Päiväys 17.2007. Muutettu 26.1.2009.

Määräyksiä materiaaleista.

Tuomarila, Espoon keskus, aluesuunnitteluohje, Kaupunkisuunnittelukeskus. 03.09.2003. ARK'IDEA.

Ei erillistä alueellista värisuunnitelmää.

VIIKINMÄKI, Helsinki

Asemakaavakartta. 36. kaupunginosa Viikki, Viikkinmäki, piirustus 11250. Päiväty. 11.12.2003.

Rakennusten pääasiallisena julkisivumateriaalina tulee käyttää värirappausta, väribetonia tai vastaavaa.

Viikkinmäen länsiosa, asemakaavan ja asemakaavan muutoksen selostus, Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, Asemakaavaosasto. 2004/11250. Päiväty 11.12.2003.

Julkisivumateriaalina käytetään värirappausta ja väribetonia. Rakentamistapaohjeessa tullaan tarkemmin määrittelemään rakennusten massoille ja julkisivujen suunnittelulle ohjeet. Erityistä alueella on, että kilpailutukset (arkkitehtikilpailut, kutsukilpailut ja tontinluovutuskilpailut) on toteutettu osana 'Matala-tiivis'-projektia.

Asemakaavakartta, 36. kaupunginosa Viikki, Viikkinmäki, piirustus 11380. Päiväty 16.12.2004.

Rakennusten pääasiallisena julkisivumateriaalina tulee käyttää värirappausta, väribetonia tai vastaavaa

Viikkinmäen länsiosa II, asemakaavan ja asemakaavan muutoksen selostus, Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto, Asemakaavaosasto, 2004/11380. Päiväty 16.12.2004. *Julkisivumateriaalina käytetään värirappausta ja väribetonia. Rakentamistapaohjeessa tullaan tarkemmin määrittelemään rakennusten massoille ja julkisivujen suunnittelulle ohjeet. Alueelle tullaan laatimaan rakentamistapaohjeet ja julkisten ulkotilojen suunnitteluohje.*

Viikkinmäen kukkulakaupunki, Viikkinmäen rakentamistapaohje – Image Book, Helsingin kaupunki, Kaupunkisuunnitteluvirasto, Asemakaavaosasto, 2008. Helsingin kaupunki.

Rakentamistapaohje koskee sekä 13.4.2005 hyväksyttyä länsiosan asemakaavaa ja 16.12.2004 hyväksyttyä itäosan asemakaavaa. Helsingin kaupunki sekä Arkkitehtitoimisto Harris-Kjisik Oy, Julle Oksanen Lighting Design LTD, Arkkitehtitoimisto Huttunen-Lipasti-Pakkanen Oy.

Ei erillistä alueellista värisuunnitelmää. Määritelty visuaalisesti neljä sallittua harmaata ja niiden tehostevärit. Sisältää valaistusperiaatteet.

AURINKOLAHTI, Vuosaari, Helsinki

Aurinkolahti asemakaavakartta 10780. 11.10.2001.

Määräyksiä julkisivujen ja ympäristörakentamisen materiaaleista, ei väreistä.

Vuosaari, Aurinkolahden itäosa, asemakaavan ja asemakaavan muutoksen selostus nro 10780, Helsingin kaupunkisuunnitteluviraston kaavoitusosasto, 1999/10780. Päiväty 4.11.1999.

Määräyksiä ympäristörakentamisen materiaaleista, ei väreistä.

Vuosaari, Aurinkolahden itäosa, Rakentamistapaohje ja värisuunnitelma. Helsingin Kaupunkisuunnitteluviraston asemakaavaosasto. 29.11.2002/31.10.2003. Rakentamistapaohjeen laatineet Arkkitehdit Hannunkari & Mäkipaja Oy ja Molino Oy, Värisuunnitelman Hannunkari ja Mäkipaja Oy.